ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 978-960-06-2228-7

ΜΟΥΣΙΚΗ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μαρία Δημητρακοπούλου   Μαγδαληνή Τζένου   Πολύβιος Ανδρούτσος

Μουσική

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Μουσική

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: **Μαρία Δημητρακοπούλου,** *Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*
Μαγδαληνή Τζένου, *Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*
Πολύβιος Ανδρούτσος, *Μουσικοπαιδαγωγός*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ : **Σμαράγδα Χρυσοστόμου,** *Επίκουρη Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών*
Κωνσταντίνος Πατσαντζόπουλος, *Σχολικός Σύμβουλος*
Ιωάννης Κούρτης, *Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: **Μαρία Τζουανάκη**, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ: **Αθανάσιος Παπαζαρής**, *Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ **Μαρία Φραγκούλη,** *Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ: **ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Κ. Παλλός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Χαρ. Πολύζος
Πάρεδρος Ε.Θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μαρία Δημητρακοπούλου   Μαγδαληνή Τζένου   Πολύβιος Ανδρούτσος

Μουσική

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Βιβλίο Μαθητή

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ένας κόσμος... μετά μουσικής

Μουσικές της γης 8

Σε ρυθμούς... αφρικάνικους

Ο ρόλος της μουσικής στην καθημερινή ζωή της Αφρικής 12
Η δομή της μουσικής 14
Οι τελετουργίες και ο ρόλος της μουσικής 18

Μελωδικοί εξωτικοί αυτοσχεδιασμοί

Ράγκα και τάλα 20
Μπαλινέζικο Γκαμελάν 24
Η πολυσύνθετη μουσική της Κίνας 26
Η χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου 30

Μουσική για... χορό

Η μουσική στη Λατινική Αμερική 34
Στα υψίπεδα των Άνδεων 37
Βραζιλιάνικοι ρυθμοί 40
Αργεντινή και τάνγκο 43

Ευρωπαϊκές προδιαγραφές

Ενωμένη Ευρώπη 46
Το «κλασικό» στον ορίζοντα του «διαχρονικού» 50
Μια Μεσόγειος... μουσική 57
Εδώ είναι Βαλκάνια! 62

Ο γύρος της Ελλάδας

Μουσικοί ρυθμοί στην Ελλάδα 66
Μουσική... πατριδογνωσία 68
Με βιολί σαντουροβιόλι 72
Ζυγιές και Κομπανίες 80

Ευρετήριο 82

Αγαπητά μας παιδιά,

Αυτή τη σχολική χρονιά θα κάνετε μέσα από τη μουσική το γύρο του κόσμου.

Προσπαθήσαμε να φτιάξουμε ένα βιβλίο που να σας ταξιδεύει μέσα από ήχους και εικόνες και ταυτόχρονα να σας μαθαίνει μέσα από την πράξη έννοιες και στοιχεία της γλώσσας τη μουσικής.

Θα έχετε την ευκαιρία να πειραματιστείτε με τα υλικά της μουσικής χρησιμοποιώντας ήχους και ηχοχρώματα οικεία και μη, και να απολαύσετε μουσικές από κάθε γωνιά του πλανήτη!

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας, ελπίζουμε να αποτελέσει ένα ερέθισμα για να διευρύνετε τους ορίζοντες σας και να μη διστάζετε να εξερευνάτε «άγνωστα μονοπάτια».

Καλή «μουσική» χρονιά !

Η συγγραφική ομάδα

Ένας κόσμος . . . μετά μουσικής

Λέξεις κλειδιά: *παραδοσιακή μουσική, εθνομουσικολογία, χορδόφωνα, μεμβρανόφωνα, αερόφωνα, ιδιόφωνα*

Μουσικές της γης

Παραδοσιακή μουσική είναι η μουσική ενός λαού, ενός έθνους ή μιας περιοχής η οποία διαδίδεται προφορικά, εξελισσόμενη μέσα από την παραλλαγή μελωδιών δημιουργημένων από τον ίδιο το λαό.

Η επιστήμη που ασχολείται με ό,τι αφορά την παραδοσιακή μουσική των διαφόρων λαών, λέγεται **Εθνομουσικολογία**.

Χαρακτηριστικά της παραδοσιακής μουσικής

Η μουσική για να θεωρείται παραδοσιακή θα πρέπει:

- Να προέρχεται από προφορική παράδοση.
- Να χαρακτηρίζεται από πολιτισμική ιδιαιτερότητα.
- Να αναφέρεται στον κύκλο της ζωής.

Η παραδοσιακή μουσική εκτός από ενόργανη, στενά συνδεδεμένη με το χορό, είναι και φωνητική.

Τα τραγούδια καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα όσον αφορά τη θεματολογία τους (τραγούδια επικά, αφηγηματικά, σκωπτικά, εργασιακά, της θάλασσας, των αγροτικών εργασιών, του πολέμου, νανουρίσματα, ταχταρίσματα, θρήνοι κ.ά.).

Από τη δεκαετία του 1980 και μετά εμφανίζεται το ρεύμα Έθνικ (Μουσική του Κόσμου-World Music).

Πρόκειται για ένα στυλ που βασίζεται στην παραδοσιακή και λαϊκή μουσική διαφόρων λαών, παίζεται από σύγχρονα και παραδοσιακά μουσικά όργανα με προσμίξεις από σύγχρονους τρόπους μουσικής έκφρασης και νέα μουσικά ιδιώματα.

Το φεστιβάλ WOMAD (World of Music, Arts and Dance) ξεκίνησε στην Αγγλία το 1982 και γίνεται σε διάφορες περιοχές της γης. Κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ, γίνονται συναυλίες, εργαστήρια και δραστηριότητες για παιδιά.

Κατηγορίες μουσικών οργάνων

Ο Γερμανός εθνομουσικολόγος Κουρτ Ζαξ (Curt Sachs) και ο Αυστριακός Έριχ Μόριτς φον Χορνμπόστελ (Erich Moritz von Hornbostel), θέλοντας να ταξινομήσουν όλα τα μουσικά όργανα, δημιούργησαν ένα σύστημα που βασιζόταν στον τρόπο που πάλλεται το κάθε μουσικό όργανο για να παραγάγει ήχο.

Το σύστημα αυτό εξακολουθεί και σήμερα να είναι το πιο ευρέως αποδεκτό σύστημα ταξινόμησης μουσικών οργάνων που χρησιμοποιούν οι οργανολόγοι και οι εθνομουσικολόγοι.

Παλαιότερα συστήματα ταξινόμησης χρονολογούνται από τον 4ο αι. π.Χ.

Οι Κινέζοι ταξινομούσαν τα όργανα ανάλογα με το υλικό κατασκευής τους (πέτρα, ξύλο, μετάξι κ.ά.).

Την ιδέα των Χορνμπόστελ-Ζαξ την είχαν οι Ινδοί από τον 1ο αι. π.Χ. Δημιούργησαν τέσσερεις κύριες κατηγορίες (παλλόμενες χορδές, παλλόμενες στήλες αέρα, κρουστά όργανα φτιαγμένα από ξύλο ή μέταλλο και κρουστά όργανα φτιαγμένα από μεμβράνες δέρματος).

Αργότερα, οι Έλληνες χρησιμοποίησαν ένα παρόμοιο σύστημα για να ταξινομήσουν τα δικά τους μουσικά όργανα.

Στα τέλη του 19ου αι., ο Βέλγος Βίκτορ Μαχιλλόν (Victor Mahillon) υιοθέτησε και βελτίωσε αυτό το σύστημα. Αν και το σύστημά του περιορίστηκε στα όργανα συμφωνικής ορχήστρας της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής παράδοσης, χρησιμοποίησε τις τέσσερεις κατηγορίες των εγχόρδων, πνευστών, τονικών και μη τονικών κρουστών.

Επεκτείνοντας το σύστημα του Μαχιλλόν, οι Χορνμπόστελ-Ζαξ, το 1914, κατάφεραν να ταξινομήσουν όλα τα μουσικά όργανα κάθε μουσικού πολιτισμού.

Ταξινόμηση οργάνων σύμφωνα με τους Χορνμπόστελ-Ζαξ

Το σύστημα των Χορνμπόστελ-Ζαξ ταξινόμησε τα μουσικά όργανα στις εξής τέσσερεις κύριες κατηγορίες:

Χορδόφωνα: όργανα στα οποία παράγεται ο ήχος από τεντωμένες χορδές.

Αερόφωνα: όργανα στα οποία οι ήχοι παράγονται από την παλμική κίνηση των μορίων του αέρα, καθώς περνούν μέσα από μια στήλη.

Μεμβρανόφωνα: όργανα τα οποία παράγουν ήχο από την παλμική κίνηση μιας τεντωμένης μεμβράνης.

Ιδιόφωνα: όργανα που παράγουν ήχο από την ελάχιστη παλμική κίνηση του σώματος του ίδιου του οργάνου ή των υλικών που περιέχονται μέσα στο σώμα του οργάνου (π.χ. σπόροι, χαλίκια κ.ά).

Σε ρυθμούς... αφρικάνικους

Λέξεις κλειδιά: ***πολυφωνία, πολυρρυθμία, ρυθμική βάση, μορφή ροντό, αυτοσχεδιασμός, κορυφαίος, τελετουργία***

Ο ρόλος της μουσικής στην καθημερινή ζωή της Αφρικής

Η μουσική στην αφρικάνικη ήπειρο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής ως κομμάτι θρησκευτικών τελετών, εορτασμών και κοινωνικών ιεροτελεστιών. Είναι στενά συνδεδεμένη με τα πιο σημαντικά γεγονότα της καθημερινότητας των ανθρώπων.

Τα τραγούδια χρησιμοποιούνται για τα σημαντικά γεγονότα στη ζωή του ανθρώπου (γέννηση, ενηλικίωση, γάμος, και θάνατος). Χρησιμοποιούνται επίσης, για την ίαση των ασθενών, το κάλεσμα της βροχής και στο χορό που γίνεται για θρησκευτικούς σκοπούς.

Πολλοί Αφρικανοί πιστεύουν ότι η μουσική λειτουργεί ως σύνδεσμος με τον κόσμο των «πνευμάτων». Ο καθένας παίζει ενεργό ρόλο στη μουσική ζωή της κοινότητας παίζοντας μουσική, τραγουδώντας ή χορεύοντας.

Αφρικανική μουσική θεωρείται η μουσική των λαών που ζουν νότια της Σαχάρας.

Στη Β. Αφρική επικρατεί ένα μουσικό ιδίωμα που έχει έντονα ισλαμικά και αραβικά στοιχεία, λόγω της εξάπλωσης του Ισλάμ σε αυτή την περιοχή κατά το Μεσαίωνα.

Οι μουσικές και χορευτικές φόρμες που εμφανίζονται σε μουσικές άλλων λαών, (όπως στους λαούς της Καραϊβικής ή της Λατινικής Αμερικής) μουσικοχορευτικά είδη όπως η σάλσα (salsa), η ρούμπα (rumba) κ.ά., οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις αφρικάνικες παραδόσεις, που έφεραν μαζί τους οι σκλάβοι την εποχή του δουλεμπορίου, το 19ο αι.
Η αφρικάνικη μουσική είναι κυρίως πολυρρυθμική και πολυφωνική, στηρίζεται στον αυτοσχεδιασμό και την αυθόρμητη δημιουργία.

Οι Βέρβεροι ζουν στη Β. Αφρική εδώ και 4.000 χρόνια, πολύ πριν την έλευση των Αράβων. Η μουσική τους παράδοση παρουσιάζει τεράστια ποικιλία και διατηρείται ζωντανή από μικρές ομάδες πλανόδιων μουσικών που ταξιδεύουν από χωριό σε χωριό για να παίζουν και να τραγουδούν, σε συνδυασμό με αφήγηση ιστοριών και απαγγελία ποιημάτων.

Περιπλανώμενοι μουσικοί από τη Νιγηρία (griots)

Για τη διαμόρφωση του στυλ της κάθε περιοχής παίζει σημαντικό ρόλο η τοπική διάλεκτος της κάθε κοινωνίας, αφού οι λέξεις στις διάφορες αφρικάνικες διαλέκτους προφέρονται σε διαφορετικά τονικά ύψη.

Οι μουσικοί δε θεωρούνται ξεχωριστή κοινωνική τάξη. Οι ταλαντούχοι όμως μουσικοί μπορούν να γίνουν ημιεπαγγελματίες, αν τους προτείνει η κοινότητά τους. Σε μερικές περιοχές υπάρχουν περιπλανώμενοι μουσικοί (griot) ενταγμένοι σε μικρούς θιάσους.

Η μουσική ποικίλει στην Αφρική. Οι φυλές που ζουν στις ερήμους της Νότιας Αφρικής έχουν πολύ απλά στη δομή τους τραγούδια. Οι άνθρωποι στην κοιλάδα του ποταμού Κονγκό έχουν πιο πολύπλοκα τραγούδια και ενόργανη μουσική. Στην ανατολική Αφρική εξειδικεύονται στη μουσική που παίζεται με ξυλόφωνα. Στις φυλές της δυτικής Αφρικής παρατηρείται υψηλή δεξιοτεχνία στο παίξιμο των τυμπάνων.

Ο παρακάτω πίνακας ενδεικτικά παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά της μουσικής της Αφρικής.

Πίνακας 1

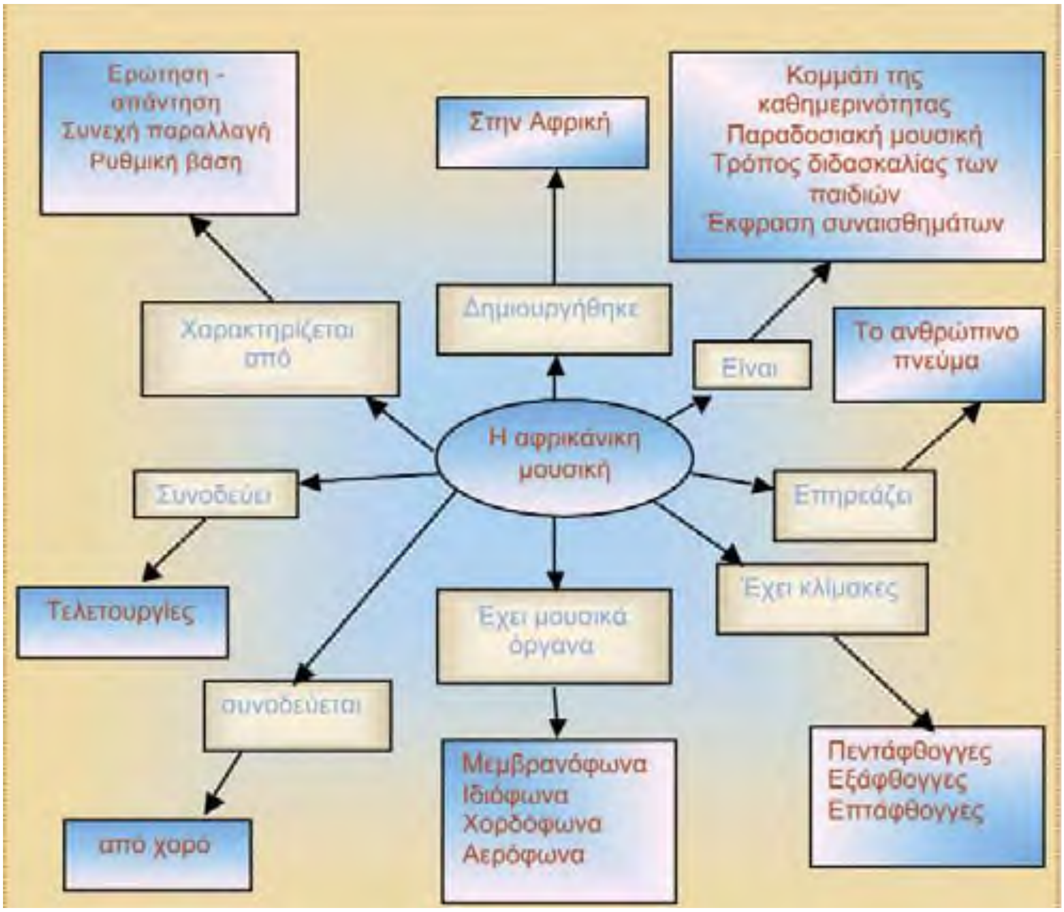

Η δομή της μουσικής

Μουσικοί από τη Δ. Αφρική

Μελωδία

Οι μελωδίες είναι συνήθως σύντομες και απλές. Πολύ συχνά είναι κατιούσες με βηματική κίνηση και σε μερικές περιπτώσεις συναντάμε πηδήματα.

Στην αφρικάνικη μουσική χρησιμοποιούνται πολύ συχνά επαναλαμβανόμενα μελωδικά και ρυθμικά σχήματα.

Ρυθμός

Η οργάνωση του ρυθμού μπορεί να ταξινομηθεί σε δύο κατηγορίες ανάλογα με τον τονισμό:

1. του ισχυρού μέρους, ή
2. του ασθενούς μέρους.

Στη **ρυθμική βάση** οι συλλαβές δε συμπίπτουν με τον παλμό της μελωδίας.

Επίσης, υπάρχει διάκριση ανάμεσα:

1. στο ρυθμό των τυμπάνων (όπου εφαρμόζεται η μετατόπιση των τονισμών μεταξύ των τυμπάνων) και
2. τη ρυθμική βάση που χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια του τραγουδιού και που πάνω σε αυτό παίζουν τα τύμπανα.

Πολυρρυθμία: ταυτόχρονο άκουσμα διαφορετικών ρυθμικών σχημάτων.

Η πολυρρυθμική αντίστιξη, όπου ανεξάρτητα ρυθμικά σχήματα τοποθετούνται το ένα πάνω στο άλλο, πραγματοποιείται με παλαμάκια, ξυλόφωνα, σείστρα και μια ποικιλία μεμβρανοφώνων, τονικών ή μη.

Τραγούδι

Ιδιαίτερα διαδεδομένο είναι το ομαδικό τραγούδι, στο οποίο όμως υπάρχει ένας «κορυφαίος» που τραγουδά και η χορωδία «απαντά».

Οι τραγουδιστές ή οι εκτελεστές οργάνων μπορούν να αλλάξουν τα λόγια ή τη μελωδία του τραγουδιού όπως θέλουν, έτσι ώστε η εκτέλεση να γίνει ένα θέμα με πολλές παραλλαγές.

Κατά την εκτέλεση, ένας μουσικός μπορεί να αυτοσχεδιάζει ή να φτιάξει μια ιδιαίτερη παραλλαγή της μελωδίας, ενώ οι άλλοι τραγουδιστές συνεχίζουν την αρχική μελωδία.

Συχνά, αρκετές φωνές τραγουδούν διαφορετικές μελωδίες ταυτόχρονα (πολυφωνία).

Στην Αφρική τραγουδούν επίσης σε μορφή ροντό, παραλλάσσοντας την ίδια μελωδία και την ίδια επωδό (refrain) αυτοσχεδιαστικά (Α Β Α' Β' Α'' Β'' κ.ά.).

Η συνοδεία μπορεί να αποτελείται από συγχορδίες ή μελωδικά οστινάτι (επαναλαμβανόμενα μελωδικά σχήματα).

Η πολυφωνία υπάρχει με τη μορφή παράλληλων διαστημάτων (συνήθως τρίτες, τέταρτες και πέμπτες), και εμπλουτίζεται με στοιχεία ερώτησης-απάντησης και στιγμιαίων ανεξάρτητων αυτοσχέδιων μελωδιών.

Πολλά μουσικά όργανα (αερόφωνα και χορδόφωνα) επίσης παίζουν μελωδικά περάσματα (γέφυρες).

Μουσικά όργανα

Από τον 14ο αι. ήδη υπάρχουν αναφορές σε μουσικά όργανα στην κεντρική και νότια Αφρική.

Μουσικοί της φυλής Γιορούμπα

Χορδόφωνα

Υπάρχουν τέσσερεις κατηγορίες χορδοφώνων:

- Τα τύπου τσίτερ (με δοξάρι, ραβδόσχημα, τσίτερ- σανίδα, τσίτερ-σχεδία)
- Τα τύπου λαούτου (νυκτά και με δοξάρι)
- Τα τύπου λύρας και
- Τα τύπου άρπας (τοξωτής).

Πυγμαίοι μουσικοί

Αερόφωνα

Στα αερόφωνα διακρίνονται πέντε οικογένειες:

- Αυλοί (καλαμένιοι, ή από κέρατο αντιλόπης, απλοί ή αυλοί του Πάνα)
- Πλαγίαυλοι
- Αυλοί με μονό ή διπλό γλωσσίδι
- Σάλπιγγες ή κέρατα
- Κέρατα που τραγουδούν (μίρλιτονς).

Ιδιόφωνα

Τα ιδιόφωνα παράγουν ήχους τονικούς ή μη. Τα πιο σημαντικά είναι τρία:

- Το ξυλόφωνο
- Το μπίρα (mbira) ή σάντσα (sanza) ή «πιάνο του αντίχειρα»
- Και το τύμπανο με σχισμή (slit drum)

Ξυλόφωνο

Μεμβρανόφωνα

Μεμβρανόφωνα θεωρούνται τα όργανα που έχουν μια μεμβράνη που πάλλεται και παράγει τους ήχους. Στην Αφρική συναντάται μια πολύ μεγάλη ποικιλία, όμως ξεχωρίζουν:

- Τα τύμπανα τριβής (friction drum) όπου ο εκτελεστής έχοντας αλείψει τα χέρια του με ρητίνη ή κερί, τρίβει ένα λεπτό ξύλο που είναι στερεωμένο στο κέντρο της μεμβράνης).

Τύμπανο τριβής

- Το τύμπανο που μιλά (talking drum) συναντάται κυρίως στη δυτική Αφρική, σε φυλές με τονική γλώσσα. Ο εκτελεστής τεντώνει ή χαλαρώνει τα σχοινιά που στερεώνουν τις μεμβράνες του τυμπάνου).

Τύμπανο που μιλά

Και μερικά παράξενα . . . αφρικάνικα όργανα !

Τύμπανο με σχισμή (slit drum)

Ένα δέντρο ή ένα συμπαγές κομμάτι ξύλου «σκάβεται» για να αφήσει ένα μεγάλου μήκους άνοιγμα στην πάνω πλευρά. Οι άκρες αυτής της σχισμής είναι άνισου πάχους και παράγουν δύο ήχους διαφορετικού τονικού ύψους. Μερικές φορές τοποθετείται κερί στο εσωτερικό της μιας πλευράς για να αλλάξει το τονικό ύψος.

Τύμπανο με σχισμή (Slit drum)

Μουσικό τόξο

Κάποιες φυλές χρησιμοποιούν το μουσικό τόξο, στις τελετές του κυνηγιού τους. Το όργανο αποτελείται από ένα έντονα τοξωτό κλαδί και μια χορδή από ένα είδος αναρριχητικού φυτού. Η χορδή τεντώνεται στις δύο άκρες του κλαδιού και κρατιέται μπροστά από το μισάνοιχτο στόμα του εκτελεστή. Καθώς τη χτυπά με ένα λεπτό κλαδί, η χορδή παραγάγει ένα σχετικά αδύναμο ήχο. Για να παράγει μια άλλη νότα, ο εκτελεστής αγγίζει τη χορδή με τη γλώσσα.

Μουσικό τόξο

Μπίρα (mbira) ή σάντσα (sanza)

Αποτελείται από μια σειρά ευέλικτες μεταλλικές ή καλαμένιες λάμες διαφορετικού μεγέθους, τοποθετημένες σε ένα ξύλινο δίσκο ή σε ένα τραπεζοειδές ηχείο. Ο εκτελεστής κρατάει το όργανο με τα δύο χέρια και χρησιμοποιεί τους αντίχειρες για να χτυπάει τις ελεύθερες άκρες των λαμών.

Μπίρα (mbira)

Μίρλιτον (mirliton) ή καζού (kazoo)

Κατασκευάζεται συνήθως από κούφιες κολοκύθες. Η τρύπα στην οποία βάζει τα χείλη του ο εκτελεστής είναι συνήθως πλάγια και στο μικρότερο άκρο της τοποθετείται μια μεμβράνη (μερικές φορές από ιστό αράχνης). Ο εκτελεστής τραγουδά μέσα στο όργανο και η μεμβράνη παράγει έναν ήχο σα βόμβο, και έτσι δίνεται στη φωνή χροιά οργάνου.

Μίρλιτον (mirliton)

Οι τελετουργίες και ο ρόλος της μουσικής

Οι τελετουργίες είναι μια οικουμενική έκφραση της ανθρώπινης ζωής.

- Είναι ενταγμένες στη ζωή του ανθρώπου από την πρωτόγονη εποχή και συναντώνται σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

- Είναι διαφορετικές ως προς τη μορφή, όχι όμως ως προς την ουσία.

- Οριοθετούν τους σταθμούς στη ζωή των ανθρώπων και συμβάλλουν στην καταπολέμηση του άγχους και του φόβου απέναντι στις αλλαγές και στο άγνωστο που τους περιμένει.

Τελετές του κύκλου της ζωής: Γενικά οι τελετουργίες αυτές εκφράζουν τις μεγάλες μεταβάσεις της ανθρώπινης ζωής: τη γέννηση, την ενηλικίωση, το γάμο και το θάνατο. Ποικίλουν σε μορφή, σπουδαιότητα και ένταση από πολιτισμό σε πολιτισμό.

Τελετή για την είσοδο ενός κοριτσιού στην εφηβεία (Λιβερία)

Τελετές της καθημερινής ζωής: Αυτές οι τελετές σχετίζονται με την έναρξη του έτους, με τις γεωργικές εργασίες στις αγροτικές περιοχές, με το κυνήγι (αναζήτηση τροφής) ή με τις καθημερινές εργασίες.

Τελετές της Φύσης: Αφορούν περιστασιακά γεγονότα, που έχουν να κάνουν με τις εκφράσεις της δύναμης της φύσης (ξηρασία, πλημμύρες, καταστροφές). Συνήθως έχουν στόχο να εξευμενίσουν τις υπερφυσικές δυνάμεις που προκαλούν αυτές τις καταστροφές ή να δώσουν δύναμη στους ανθρώπους, να τις αντιμετωπίσουν.

Τελετή της φυλής Λοτούσο (Σουδάν) για την ανομβρία

Οι τελετές χαρακτηρίζονται γενικά από την πολυπλοκότητα στη δομή τους. Κάθε άτομο ή ομάδα ανθρώπων παίζει συγκεκριμένο ρόλο στη διαδικασία της τελετής. Ενώ κάποιες τελετές απαιτούν συμμετοχή της κοινότητας, άλλες θέτουν περιορισμούς όσον αφορά το φύλο, την ηλικία, ή την κοινωνική θέση.

Η μουσική, ο χορός και οι ιεροτελεστίες στην αφρικάνικη κοινότητα είναι αλληλένδετες. Εξάλλου, ο θεραπευτικός ρόλος της μουσικής στους πρωτόγονους αλλά και στους σύγχρονους πολιτισμούς, είναι ένα γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη σύγχρονη επιστήμη.

Μελωδικοί εξωτικοί αυτοσχεδιασμοί

Λέξεις κλειδιά: ***Καρνατική-Ινδουστανική μουσική, ράγκα, τάλα, ισοκράτημα, σιτάρ, σαρόντ, βίνα, τάμπλα, γκαμελάν, Κοτεκάν, Γιαγιουέ, όπερα του Πεκίνου, πεντατονική κλίμακα, Γκαγκάκου, Θέατρο Νο, Καμπούκι, τύμπανα Τάικο, Χαϊκού***

Ράγκα και Τάλα

Οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες που έχουμε για τη μουσική παράδοση στην Ινδία, χρονολογούνται από το 1000 π. Χ. (στις Βέδες, τα ιερά βιβλία των Ινδών)[1]. Είναι μία από τις σημαντικότερες μουσικές παραδόσεις, αν λάβει κανείς υπόψη:

- τον πληθυσμό της Ινδίας που καλύπτει το 1/5 του πληθυσμού του πλανήτη,
- τη σπουδαία θέση που κατέχει η μουσική μέσα στην ινδική κοινωνία,
- το θεωρητικό σύστημα που έχει αναπτυχθεί όλα αυτά τα χρόνια για να τη στηρίζει, και
- την επιρροή που έχει ασκήσει στη μουσική άλλων ηπείρων, ακόμα και στη δυτικοευρωπαϊκή μουσική.

Ραβί Σανκάρ: Διάσημος Ινδός μουσικός, εκτελεστής του σιτάρ και συνθέτης. Θεωρείται ο σημαντικότερος πρεσβευτής της Ινδικής μουσικής και έχει επηρεάσει πλήθος καλλιτεχνών στην Ανατολή και τη Δύση.

Στα αρχαία χρόνια, η μουσική στην Ινδία παιζόταν στους ναούς, στις αυλές των αυτοκρατόρων και στις υπαίθριες γιορτές. Στην Ινδική μουσική υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στην «κλασική» και την παραδοσιακή μουσική.

Στην **«κλασική» μουσική** της Ινδίας κυριαρχούν δύο μουσικές παραδόσεις:

- η **Ινδουστανική**, στη Βόρεια Ινδία και
- η **Καρνατική**, στη Νότια Ινδία.

Οι δύο παραδόσεις είναι ίδιες όσον αφορά τις βασικές αρχές τους, αλλά διαφορετικές ως προς τις λεπτομέρειες.

Πάνω από το 70 % του πληθυσμού της Ινδίας ζουν σε χωριά, όπου η «κλασική» μουσική ακούγεται σπάνια.

Τα τελευταία χρόνια στην Ινδία κυριαρχεί η Ινδική κινηματογραφική μουσική, λόγω της μεγάλης ανάπτυξης της κινηματογραφικής βιομηχανίας στη Βομβάη (το ονομαζόμενο και «Μπόλιγουντ»).

Η **παραδοσιακή μουσική** περιλαμβάνει τραγούδια του κύκλου της ζωής, των εποχών και των γιορτών των Ινδουιστών.

1 Οι Βέδες είναι το αρχαιότερο σωζόμενο γραπτό κείμενο σε όλο τον κόσμο, και η απαγγελία τους συνοδεύεται από μια ιδιαίτερα χαλαρωτική μουσική υπόκρουση.

Η δομή της ινδικής μουσικής

Το μεγαλύτερο μέρος της ινδικής μουσικής έχει τρία κύρια συστατικά:

- μια **μελωδία σόλο,** που συχνά εμπλουτίζεται με περίτεχνο τρόπο,
- μια **ρυθμική συνοδεία** και
- μια μορφή **ισοκρατήματος**.

Η φωνητική μουσική είναι αυτή που κυριαρχεί, με τις οργανικές φόρμες να βασίζονται σε φωνητικά μοντέλα.

Τα δύο βασικά στοιχεία της ινδικής μουσικής είναι: η ράγκα (raga) και το τάλα (tala).

Η **ράγκα** είναι το σημαντικότερο στοιχείο στη δομή της ινδικής μουσικής. Με τη λέξη αυτή εννοείται το σύστημα που περιλαμβάνει όλα τα μελωδικά στοιχεία μιας σύνθεσης.

Κάθε ράγκα έχει ανιούσα και κατιούσα μορφή (που μπορεί να διαφέρει) καθορισμένα μελίσματα, χαρακτηριστικές μελωδικές φράσεις και συγκεκριμένη ώρα της μέρας για εκτέλεση.

Τέλος, έχει μια κυρίαρχη διάθεση (rasa) και δύο βασικές νότες, μια κύρια που συνοδεύει τη μελωδική κίνηση και μια δευτερεύουσα συνήθως μια 4η ή μια 5η ψηλότερα.

Στα θεωρητικά κείμενα περιγράφονται χιλιάδες ράγκα, αλλά στην πράξη μόνο 50 περίπου χρησιμοποιούνται στην Ινδουστανική και 50 στην Καρνατική μουσική.

Είναι δύσκολο να οριστεί τι είναι ράγκα, γιατί αφενός περιγράφει εκτός από μια σειρά φθόγγων και διάφορα εξωμουσικά στοιχεία (π.χ. ψυχολογική διάθεση, ώρα της ημέρας κ.ά.) και αφετέρου δεν υπάρχει όρος αντίστοιχός της στη δυτικοευρωπαϊκή μουσική παράδοση.

Οι αρχαίοι Ινδοί πίστευαν ότι κάθε ράγκα ζωντανεύει μια συγκεκριμένη εικόνα ή χρώμα και επικαλείται μια συγκεκριμένη θεότητα.

Μοιάζει αρκετά με την έννοια του δρόμου στην ελληνική λαϊκή μουσική και με την έννοια του ήχου στη βυζαντινή μουσική.

> «Η ράγκα Ντιπάκ λέγεται ότι αν εκτελεστεί σωστά, μπορεί να προκαλέσει πυρκαγιά. Πολλοί μουσικοί φοβούνται να προφέρουν και το όνομά της.»

Ταζ Μαχάλ

Ο όρος τάλα αναφέρεται σε όλα τα ρυθμικά στοιχεία μιας σύνθεσης και περιγράφει τόσο το κάθε ρυθμικό μέτρο, όσο και τις αλληλουχίες ρυθμικών μέτρων πάνω στις οποίες χτίζεται ένα μουσικό έργο. Συνήθως αποτελείται από 6 έως 16 χτύπους το καθένα. Και πάλι, η ακριβής έννοια του τάλα, δεν συναντάται στη δυτικοευρωπαϊκή μουσική.
Τα τάλα διαιρούνται σε ομάδες χτύπων.

Για παράδειγμα, το ινδουστανικό γιάπ-ταλ με 10 χτύπους υποδιαιρείται σε 2+3+2+3 (διαβάζεται: ντιν να | ντιν ντιν να | τιν να | ντιν ντιν να).

Μουσικά Όργανα

Τα ινδικά μουσικά όργανα αντικατοπτρίζουν τις κύριες απαιτήσεις του ινδικού μουσικού συστήματος:

- ευελιξία στο τονικό ύψος για να μπορούν να εκτελούνται οι διάφορες ράγκα και τα μελίσματά τους,
- ρυθμική πολυπλοκότητα και
- ένα «πανταχού παρόν» ισοκράτημα.

Υπάρχουν λίγα όργανα καθορισμένου τονικού ύψους, όπως τα ξυλόφωνα και τα μεταλλόφωνα που κυριαρχούν στη νοτιοανατολική Ασία.

Χορδόφωνα

Τα αντιπροσωπευτικότερα έγχορδα όργανα της βόρειας Ινδίας είναι το **σιτάρ** και το **σαρόντ**.

Το **σιτάρ**, είναι ένα χορδόφωνο νυκτό όργανο τύπου λαούτου με μεγάλο βραχίονα, με τέσσερεις χορδές μελωδικές, τρεις για ισοκράτημα και δεκατρείς συμπαθητικές χορδές, που πάλλονται ανεξάρτητα όταν παίζει το όργανο, εμπλουτίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη χροιά.

Το **σαρόντ**, επίσης χορδόφωνο τύπου λαούτου, έχει μικρότερο βραχίονα από αυτό του σιτάρ, έξι χορδές για μελωδία, δύο για ισοκράτημα και αρκετές συμπαθητικές χορδές.

Τα πιο πολλά είδη της Ινδικής μουσικής ξεκινούν με ένα αργό αυτοσχεδιαστικό μέρος σε ελεύθερο ρυθμό στο οποίο εισάγονται τα χαρακτηριστικά της ράγκα. Οι εκτελέσεις είναι συνήθως ένας διαγωνισμός δεξιοτεχνίας ανάμεσα στο σολίστα και τον εκτελεστή των κρουστών, με τον καθένα να εισάγει εξαιρετικά πολύπλοκες παραλλαγές του τάλα, το οποίο συχνά διαρκεί αρκετά. Το τονικό σύστημα της μουσικής της Ινδίας γενικά είναι τροπικό, βασίζεται δηλαδή στους τρόπους, που είναι κλίμακες διαφορετικές από τη μείζονα και την ελάσσονα.

Σαρόντ

Βίνα

Η **βίνα**, ένα από τα παλαιότερα χορδόφωνα της Νότιας Ινδίας, είναι νυκτό τύπου λαούτου με μακρύ βραχίονα, με τέσσερεις μελωδικές χορδές και τρεις χορδές ισοκρατήματος.

Το **ευρωπαϊκό βιολί** επίσης παίζεται στην «κλασική» μουσική της Ινδίας. Ο εκτελεστής κάθεται σταυροπόδι στο πάτωμα και κρατάει το βιολί στηριζόμενο στο στήθος του με το κεφάλι του οργάνου να στηρίζεται στο κουντεπιέ του δεξιού του ποδιού. Όλα αυτά τα όργανα εκτελούν τις μελωδικές γραμμές μιας σύνθεσης, ενώ συνήθως τα συνοδεύει το όργανο ταμπούρα, παράγοντας έναν βόμβο σαν ισοκράτημα, χαρακτηριστικό στοιχείο της ινδικής μουσικής.

Ευρωπαϊκό βιολί με «ινδικό κράτημα»

Το **ταμπούρα**, είναι ένα χορδόφωνο τύπου λαούτου με μακρύ βραχίονα και τέσσερεις χορδές. Ο εκτελεστής, συχνά κάποιος μαθητής του σολίστα, δε σταματά ποτέ να τις χτυπά ενώ σε όλη τη διάρκεια της ράγκα παίζει αργά και ισόχρονα.

Ταμπούρα

Μεμβρανόφωνα και ιδιόφωνα

Τα κρουστά όργανα κατέχουν βασική θέση στη μουσική της Ινδίας, καθώς φέρουν την κύρια ευθύνη για την τήρηση των τάλα, όλων δηλαδή των ρυθμικών στοιχείων μιας σύνθεσης.
Η δεξιοτεχνία των Ινδών στα κρουστά όργανα και ιδιαίτερα στα μεμβρανόφωνα, είναι μοναδική και εντυπωσιάζει ακόμα περισσότερο όταν συναντάται εξίσου σε ερασιτέχνες μουσικούς.

Κυριότερο κρουστό συνοδευτικό της ινδικής μουσικής είναι το ζευγάρι τυμπάνων που λέγεται **τάμπλα** και κουρδίζεται στον κύριο τόνο της ράγκα. Παίζεται με ιδιαίτερη δεξιοτεχνία με τα δάχτυλα, ενώ ο εκτελεστής κάθεται στο πάτωμα.

Τάμπλα

Αερόφωνα

Ο ρόλος των πνευστών οργάνων είναι αισθητά περιορισμένος στη μουσική της Ινδίας, ειδικά στην Καρνατική παράδοση, όπου χρησιμοποιούνται μόνο σε ειδικές περιπτώσεις.
Συνήθως πρόκειται για πλάγιους αυλούς ή με διπλή γλωττίδα (σαν το όμποε ή τον ελληνικό ζουρνά), όπως αυτά που χρησιμοποιούν οι γητευτές φιδιών.

Τικτίρι, όργανο των γητευτών των φιδιών

Μπαλινέζικο γκαμελάν

Το γκαμελάν (*gamelan*), παραδοσιακό μουσικό συγκρότημα της Ιάβας και του Μπαλί, είναι μια ορχήστρα 25 και περισσότερων εκτελεστών, που αποτελείται κυρίως από ιδιόφωνα κρουστά, ενώ μερικές φορές περιλαμβάνει και φλάουτα, βιολιά και τύμπανα.

Στο Μπαλί συναντά κανείς μια πολύ μεγάλη ποικιλία μουσικών οργάνων. Υπάρχουν μεγάλα μεταλλόφωνα, τα οποία παίζουν μόνο ένα μέρος από τη μελωδία, ενώ τα ελαφρώς μικρότερα παίζουν όλη τη μελωδία. Υπάρχουν επίσης τρία γκονγκ, που τονίζουν τη μελωδία.
Επικεφαλής όλων είναι ένα μικρό γκονγκ, που το όνομά του σημαίνει «δάσκαλος» και που κρατάει τον παλμό και ένα ζευγάρι κύμβαλα που παίζει μια συνεχή σειρά χτύπων και βοηθάει την ορχήστρα να συντονίζεται.

Το Μπαλί, νησί στην ανατολική ακτή της Ιάβας, μαζί με μια μεγάλη αλυσίδα νησιών αποτελεί επαρχία της Ινδονησίας.

«Η ονομασία gamelan του παραδοσιακού μουσικού συγκροτήματος της Ιάβας και του Μπαλί (και κατ' επέκταση, της μουσικής που εκτελείται με το συγκρότημα αυτό) προέρχεται από τις ιαβανέζικες λέξεις gamel και gangsa που σημαίνουν αντίστοιχα χειρίζομαι και ορείχαλκος. Το συγκρότημα αυτό περιλαμβάνει κυρίως ιδιόφωνα όργανα, κρουστά με καθορισμένο ύψος (ξυλόφωνα, μεταλλόφωνα), τύμπανα, γκονγκ, σείστρα, φλάουτα, χορδόφωνα κ.ά.
Στις επίσημες τελετές, στην ορχήστρα γκαμελάν συμμετέχουν τρεις ομάδες οργάνων, καθεμιά από τις οποίες περιλαμβάνει όργανα από τις τρεις αντίστοιχα κατηγορίες (ιδιόφωνα, κρουστά με καθορισμένο τονικό ύψος, γκονγκ)».

Πωλ Γκρίφιθς, «Μοντέρνα μουσική»,
Σημείωση Απ. Κώστιου

Στη μουσική παράδοση του Μπαλί κυριαρχεί η αιώνια μάχη ανάμεσα στο καλό και το κακό. Για τους κατοίκους του Μπαλί δεν υπάρχει ποτέ κυριαρχία της μιας ή της άλλης δύναμης. Το καλό και το κακό είναι ισοδύναμα και «καταδικασμένα» σε αιώνια μάχη.

Το μπαλινέζικο δράμα Κετσάκ αφηγείται την ιστορία του μεγάλου ινδικού έπους Ραμαγιάνα (είναι η ιστορία του πρίγκιπα Ράμα και της γυναίκας του, της όμορφης Σίτα). Μιμείται το κάλεσμα των πιθήκων. Πρόκειται για μια αναπαράσταση των περιπετειών ανάμεσα στο Ράμα και το βασιλιά των πιθήκων Χάνουμαν. Περίπου 150 άντρες κάθονται σε πέντε ή έξι ομόκεντρους κύκλους, κινούν το σώμα τους με διάφορους τρόπους (λικνίζονται, λυγίζουν προς τα μπρος, πέφτουν προς τα πίσω, σηκώνουν τα χέρια ψηλά) και περιγράφουν την ιστορία χρησιμοποιώντας σύνθετους ρυθμούς με ιδιαίτερη ακρίβεια φωνάζοντας με ιδιαίτερη ένταση τη φράση τσακ-ατσακ. Οι εκτελεστές φορούν ασπρόμαυρα ρούχα που συμβολίζουν το καλό και το κακό. Οι αρχηγοί κάθονται στον κεντρικό κύκλο ενώ οι αφηγητές κάθονται απέναντι από τους εκτελεστές.

Τα μελωδικά μέρη του γκαμελάν αλληλοσυνδέονται και είναι χωρισμένα με τέτοιο τρόπο ώστε οι μουσικοί που παίζουν να εναλλάσσουν νότες, για να διαμορφώσουν μια μελωδική γραμμή.

Αυτά τα εναλλασσόμενα μέρη, που ονομάζονται **κοτεκάν**, απαιτούν συνεργασία και αναπτυγμένη αίσθηση του ρυθμού κατά την εκτέλεση.

Τα δύο μέρη ενός κοτεκάν λέγονται **γιάνγκσι** (διαφορετικός) και **μέλος** (απλός και άμεσος) και θεωρούνται το θηλυκό και το αρσενικό.

Οι κύριοι τονισμοί του μέρους γιάνγκσι είναι συνήθως στο ασθενές μέρος του μέτρου, ενώ οι κύριοι τονισμοί του μέρους μέλος είναι συνήθως στο ισχυρό μέρος.

Στο Μπαλί θεωρείται πολύ σημαντικό να γνωρίζει κανείς το *κοτεκάν*.

Η πολυσύνθετη μουσική της Κίνας

Το κινέζικο ιδεόγραμμα για τη μουσική

Οι πρώτες μαρτυρίες για την ύπαρξη της μουσικής στην Κίνα υπάρχουν από την 3η χιλιετία π.Χ. Ήδη στη 2η χιλιετία π.Χ. αναφέρεται ένα σύστημα μουσικής σημειογραφίας το οποίο χρησιμοποιείται μέχρι και σήμερα. Πλήθος μουσικών οργάνων έχουν βρεθεί σε ανασκαφές, ανάμεσά τους και χάλκινες καμπάνες, λιθόφωνα και οκαρίνες, γεγονός που δείχνει τον ενεργό ρόλο της μουσικής στις αρχαίες κινέζικες κοινωνίες.

Οι παλαιότερες σωζόμενες γραπτές αναφορές που αφορούν τη χρήση της μουσικής χρονολογούνται από τον 11ο αι. π.Χ. περίπου, στα διάφορα ιερά βιβλία και μας δίνουν πολλές σχετικές πληροφορίες. Η παλαιότερη γραμμένη μουσική είναι το **Γιουλάν** ή η **Μοναχική Ορχιδέα**, που αποδίδεται στον Κομφούκιο. Ο Κομφούκιος έλεγε ότι η μουσική έχει παιδευτική επίδραση στην ανθρώπινη ψυχή.

Σύμφωνα με το μύθο που αφορά στην προέλευση της μουσικής, ο αυτοκράτορας *Λινγκ-Χουάνγκ-Τι* έστειλε το σοφό *Λινγκ-Λουν* στα βουνά στη δυτική Κίνα για να κόψει καλάμια μπαμπού τα οποία θα έπαιζαν αυτοί οι δύο και θα καθόριζαν με αυτόν τον τρόπο τις σωστές νότες του τραγουδιού του πουλιού φοίνικας.

Αυτός ο μύθος δείχνει ότι η μουσική επηρεάστηκε από τους πολιτισμούς δυτικά της Κίνας όπως και πολλά ακόμη στοιχεία του κινέζικου πολιτισμού. Επίσης, η πρόθεση να «καθοριστούν» οι ήχοι σημαίνει το συσχετισμό της μουσικής με τις κοσμικές δυνάμεις που κυβερνούν το σύμπαν, όπως και τη σύνδεση της μουσικής με τη θρησκεία και τις τελετουργίες. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύχθηκε επιπλέον ένα τονικό σύστημα που επηρεάζει ακόμα και σήμερα την κινέζικη μουσική.
Κάθε δε νέος αυτοκράτορας ανέθετε στους μουσικούς και τους αστρονόμους του να καθορίσουν από την αρχή το μήκος των αυλών, έτσι ώστε να εναρμονιστεί η βασιλεία του με όλα τα υλικά και μη στοιχεία του κόσμου. Αυτοί οι αυλοί αργότερα χρησιμοποιούνταν και ως μονάδες μήκους και βάρους.

Οι συμβολισμοί είναι ένα χαρακτηριστικό της δομής της κινέζικης μουσικής και ο μύθος παίζει σημαντικό ρόλο στους κανόνες οργάνωσής της.

Οι αυλοί του αυτοκράτορα, για παράδειγμα, παράγουν την ανώτερη σειρά τονικών υψών που αντιστοιχούν στη φωνή του αρσενικού φοίνικα και την κατώτερη σειρά που αντιστοιχούν στο θηλυκό. Οι 12 φθόγγοι στα λιθόφωνα αντιστοιχούν στους μήνες του έτους και τις ώρες της ημέρας. Οι πέντε βασικοί ήχοι της κλίμακας αντιστοιχούν στα πέντε στοιχεία της φύσης.

Παραδοσιακή μουσική

Η παραδοσιακή μουσική στην Κίνα παίζεται με σόλο όργανα ή με μικρά σύνολα νυκτών ή εγχόρδων με δοξάρι, αυλούς και διάφορα κύμβαλα, γκονγκ και τύμπανα. Οι μελωδίες είναι συνήθως πεντατονικές. Η κινέζικη παραδοσιακή μουσική τραγουδιέται με λεπτή φωνή ή σε φαλτσέτο και κυρίως σόλο παρά χορωδιακά. Αποτελεί μάλλον εξέλιξη της μελοποιημένης ποίησης.

Τα μουσικά όργανα στην Κίνα ταξινομούνται σε οκτώ κατηγορίες ανάλογα με το υλικό κατασκευής τους.

Γη (κεραμικά)	土	Πέτρα	石	Μέταλλο	金	Δέρμα	革
Ξύλο	木	Καλάμι (μπαμπού)	竹	Ασκός	匏	Μετάξι	絲

Το πιο διάσημο κλασικό κινέζικο όργανο είναι το qin (τζιν) ένα μακρύ χορδόφωνο τύπου τσίτερ με ιστορία 3000 ετών. Το όργανο αυτό έχει επτά μεταξωτές χορδές. Το μήκος του είναι 1,20μ. (3 κινέζικα πόδια και 6.5 κινέζικες ίντσες) και συμβολίζει τις 365 μέρες του χρόνου. Το άνοιγμα στο ηχείο -σε σχήμα δράκου- έχει μήκος 8 κινέζικες ίντσες και συμβολίζει τις οκτώ κατευθύνσεις των ανέμων. Το ηχείο είναι κυρτό στο πάνω μέρος και συμβολίζει τον Ουρανό, ενώ το κάτω μέρος είναι επίπεδο και συμβολίζει τη Γη. Δεν έχει κινητές γέφυρες και παίζεται με τα δάχτυλα κατά μήκος των χορδών. Η μουσική του είναι στενά συνδεδεμένη με τον Κομφούκιο και τους διανοούμενους γενικότερα.

Ένα ιδιαίτερο μουσικό όργανο είναι το sheng (σενγκ) που αποτελείται από πολλούς αυλούς. Έχει σχήμα πουλιού (φοίνικας) με διπλωμένα φτερά και μπορεί να παίξει συγχορδίες. Είναι ένα από τα αρχαιότερα μουσικά όργανα αυτού του είδους που ανήκει στον τύπο του «εκκλησιαστικού οργάνου».

Κλασική μουσική-Yayue (Γιαγιουέ)

Πρόκειται για μια μορφή κινέζικης κλασικής μουσικής, που εκτελούνταν στην αυλή του αυτοκράτορα άμεσα συνδεδεμένη με το κομφουκιανικό τελετουργικό.

Μαζί με το νόμο και τις τελετές, διαμόρφωνε την επίσημη παρουσία της αριστοκρατικής δύναμης. Η αυστηρότητα στη φόρμα της μουσικής αυτής ήταν χαρακτηριστική. Όταν εκτελούνταν, ήταν μεγαλόπρεπη και επίσημη, με στόχο να διακρίνει τις διάφορες αριστοκρατικές τάξεις. Μερικές φορές η μουσική γιαγιουέ είχε και στίχους.

Η μουσική των συμποσίων

Πρόκειται για είδος μουσικής που εκτελούνταν επίσης στην αυλή του αυτοκράτορα κατά τη διάρκεια των συμποσίων.

Μετά την εξαφάνιση των αυτοκρατορικών αυλών στην Κίνα, η μουσική των συμποσίων αυτή εκτελούνταν μόνο στους ναούς του κομφουκιανισμού.

Κινέζικη Όπερα

Πρόκειται για ένα είδος μουσικού θεάτρου που σε μια πρώιμη μορφή εμφανίζεται τον 8ο αι. μ.Χ.

Σήμερα υπάρχουν 368 διαφορετικές μορφές Κινέζικης Όπερας, με πιο διάσημη την **Όπερα του Πεκίνου**, που θεωρείται πως διατηρείται στην ίδια μορφή από τα μέσα του 19ου αι.

Η πλοκή στα έργα της Όπερας του Πεκίνου αποτελείται από κάποιες σκηνές αφηγηματικές με συνοδεία χορού και παντομίμας, και κάποιες λυρικές σκηνές όπου κυριαρχούν οι άριες για μια ή δύο φωνές. Η μετάβαση από τη μία σκηνή στην άλλη γίνεται με παρεμβάσεις των κρουστών.

Στην Όπερα του Πεκίνου τα παραδοσιακά κινέζικα χορδόφωνα, ιδιόφωνα και μεμβρανόφωνα, παρέχουν μια έντονη ρυθμική συνοδεία στην ηθοποιία.

Η ηθοποιία στηρίζεται σε υπαινιγμούς: νεύματα, κίνηση των ποδιών και άλλες κινήσεις του σώματος εκφράζουν κινήσεις όπως αυτές της ιππασίας, της κωπηλασίας ή το άνοιγμα μιας πόρτας.

Οι διάλογοι υπάρχουν με τη μορφή ρετσιτατίβο ή με την καθομιλουμένη γλώσσα του Πεκίνου, με το πρώτο να χρησιμοποιείται από τους σοβαρούς χαρακτήρες του έργου και τη δεύτερη από νεαρές κοπέλες και γελωτοποιούς.

Ρετσιτατίβο: είδος φωνητικής απαγγελίας με συνοδεία συγχορδιών.

Οι ρόλοι είναι αυστηρά καθορισμένοι. Περίτεχνα μακιγιάζ συμβολίζουν τον χαρακτήρα που υποδύεται κάθε φορά ο ηθοποιός.

Το ρεπερτόριο περιλαμβάνει πάνω από 1.000 έργα, κυρίως από ιστορικά μυθιστορήματα που αφορούν πολιτικούς και στρατιωτικούς αγώνες.

Η φωνητική μουσική χρησιμοποιεί συχνά λαρυγγισμούς με φωνητικά σε ψηλούς τόνους και ικανότεροι θεωρούνται οι τραγουδιστές που μπορούν με το τραγούδι τους να αποδώσουν μια ποικιλία συναισθημάτων.

Στις σκηνές δράσης χρησιμοποιούνται κυρίως κρουστά (κύμβαλα, γκονγκ και τύμπανα) και ένα όργανο τύπου όμποε. Οι εσωτερικές σκηνές συνοδεύονται από ορχήστρα λαούτων και ένα κρουστό.

Τα λαούτα παίζουν τον πιο σημαντικό ρόλο στην Όπερα του Πεκίνου, καθώς και το σενγκ που δημιουργεί το αρμονικό υπόβαθρο.

Η χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου

Η μουσική στην ιαπωνική παράδοση κατέχει μια περίοπτη θέση εδώ και αρκετές χιλιετίες, αφού οι πρώτες μαρτυρίες για την ύπαρξη μουσικής αναφέρουν πέτρινες σφυρίχτρες που χρονολογούνται στην 3η χιλιετία π.Χ. Η λαϊκή μουσική της χώρας του Ανατέλλοντος Ηλίου παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία με τις μουσικές της Κίνας, της Κορέας, του Θιβέτ και έχει επιρροές από τη βουδιστική παράδοση της Ινδίας, γεγονός που σημαίνει ότι στην ιστορία της έχει δεχθεί πολλές επιδράσεις από τη μουσική των γειτονικών λαών.

Το θέατρο μαριονέτας Μπουνρακού ιδρύθηκε στην Οσάκα το 1684

Η μουσική στην Ιαπωνία είναι πάντα άμεσα συνδεδεμένη με το χορό, την ποίηση, το θέατρο και τη θρησκεία. Πρωταρχικό ρόλο παίζει η φωνή, ενώ η οργανική μουσική (με μερικές εξαιρέσεις) αναπτύχθηκε ελάχιστα.

Η δομή της Ιαπωνικής μουσικής

Οι Ιάπωνες χρησιμοποιούν δύο βασικά είδη πεντάφθογγης κλίμακας. Η πρώτη χρησιμοποιείται στη λατρευτική μουσική και είναι κοινή σε όλη την Α. Ασία, ενώ η δεύτερη συναντάται και στην Ινδονησία και τη Ν. Ασία.

Τα μουσικά θέματα εμφανίζονται κυρίως σε απλή παράταξη (στη σειρά) και όχι με ιδιαίτερη ανάπτυξη.

Ο ρυθμός είναι συνήθως δίσημος, χωρίς όμως να υπάρχει τονισμένο και ασθενές μέρος του μέτρου και αρκετά ελεύθερος.

Οι συνηχήσεις είναι συνήθως ετεροφωνικές και μονοφωνικές.

Ετεροφωνία: Δύο ή περισσότεροι μουσικοί εκτελούν ταυτόχρονα την ίδια μελωδία, ελαφρά παραλλαγμένη.

Μονοφωνία: μια μελωδία παίζεται ή τραγουδιέται μόνη.

Μουσικά όργανα

Κυριότερα μουσικά όργανα είναι το **κότο**, το **σαμιζέν** και το **σακουχάτσι**.

Το **κότο** είναι ένα χορδόφωνο όργανο κινεζικής προέλευσης, μήκους περίπου 1,80μ. με 13 χορδές και 13 μεταφερόμενα τάστα κατά μήκος του οργάνου. Τα τάστα ρυθμίζονται στη θέση που πρέπει πριν την κάθε εκτέλεση. Οι εκτελεστές για να χτυπούν τις χορδές, φορούν στα δάχτυλα τρεις πένες, προσαρμοσμένες σε μεταλλικές δακτυλήθρες.

Κότο

Σαμιζέν

Το **σαμιζέν** (που σημαίνει «τρεις χορδές») είναι χορδόφωνο που παίζεται με πλήκτρο. Το μήκος του είναι όσο μιας κιθάρας αλλά με μικρότερο βραχίονα και χωρίς τάστα.
Το ορθογώνιο ηχείο του είναι καλυμμένο και από τις δύο πλευρές με δέρμα γάτας ή σκύλου, για να ενισχύεται ο ήχος του. Οι χορδές του είναι φτιαγμένες από μετάξι.
Ο εκτελεστής τυλίγει τα δάχτυλα του αριστερού του χεριού με λίγο ύφασμα για να μπορεί να γλιστρά το χέρι στις χορδές.

Το **σακουχάτσι** είναι ένα αερόφωνο από καλάμι με επιστόμιο-απλή οπή, που κρατιέται κάθετα. Το όνομά του σημαίνει «1.8 πόδια», που είναι και το μήκος του. Χρησιμοποιούνταν από τους Βουδιστές μοναχούς για διαλογισμό. Έγινε ιδιαίτερα δημοφιλές στην ποπ μουσική της δεκαετίας του '80.

Σακουχάτσι

Είδη μουσικής

Η παραδοσιακή μουσική στην Ιαπωνία ταξινομείται σε τρεις κατηγορίες:

- ❑ Τη μουσική για το **θέατρο Γκαγκάκου**
- ❑ Τη μουσική για το **θέατρο Νο**
- ❑ Και την **οργανική μουσική** για το κότο, το σαμιζέν και το σακουχάτσι.

Το **γκαγκάκου** («ευγενική μουσική») αναφέρεται στην αυλική μουσική της Ιαπωνίας.

- Το τονικό σύστημα και οι κλίμακές του προέρχονται από την κινεζική μουσική θεωρία.
- Τα όργανα παίζουν με λιτό τρόπο.
- Το τραγούδι είναι ουσιαστικά ένας τρόπος απαγγελίας (ρετσιτατίβο) που χρησιμοποιεί τονικές διακυμάνσεις.
- Σε καμία περίπτωση δε χρησιμοποιείται το βιμπράτο και το μέλισμα.

Το στυλ *γκαγκάκου* είναι σταθερό, αβίαστο και χαριτωμένο.

Θέατρο Νο

Το **θέατρο Νο** εμφανίζεται στα τέλη του 14ου αι. Θεωρείται η ύψιστη μορφή σύνθεσης, λογοτεχνίας, θεάτρου, χορού και μουσικής στην Ιαπωνία.

- Το κυριότερο χαρακτηριστικό της μουσικής είναι ο ρυθμός της, που βασίζεται σε μέτρα οκτώ χτύπων.

- Το τραγούδι βασίζεται σε 12σύλλαβους στίχους (7+5).

...και άλλα είδη μουσικής

Καμπούκι: Πρόκειται για μια ιδιαίτερα δημοφιλή θεατρική μορφή, με δραματικό κυρίως ρεπερτόριο. Σε αντίθεση με το Νο, δεν υπάρχουν ηθοποιοί που τραγουδούν.

Θέατρο Καμπούκι

- Η μουσική παίζεται επί σκηνής ή εκτός, από ομάδα εκτελεστών, που χρησιμοποιούν μεμβρανόφωνα και αερόφωνα.

- Η μουσική εκτός σκηνής δημιουργεί ηχητικά εφέ, καθορίζει τη διάθεση, υποστηρίζει τη δράση ή υπονοεί σκέψεις των πρωταγωνιστών.

- Η μουσική επί σκηνής συνήθως αφηγείται, σχολιάζει ή συνοδεύει το χορό.

Τύμπανα Τάικο: Η λέξη «τάικο» σημαίνει «μεγάλο τύμπανο» και πρόκειται για ένα σύνολο τυμπάνων με κινεζικές και κορεάτικες επιρροές.

Η ύπαρξή τους χρονολογείται από τον 6ο και 7ο μ.Χ. αι., που χρησιμοποιούνταν κατά τη διάρκεια του πολέμου για να εκφοβίσουν τους εχθρούς και για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους οι στρατοί.

Τα τύμπανα Τάικο εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται στο Βουδισμό και το Σιντοϊσμό.

Μουσική... για χορό

Λέξεις κλειδιά: ***συγκοπή, τρίτονο, φαλτσέτο, οκαρίνα, τσαράνγκο, σάμπα, μπατερία, μπατουκάντα, μποσανόβα, τάνγκο, χαμπανέρα, τάνγκο νουέβο***

Η μουσική στη Λατινική Αμερική

Η μουσική της Λατινικής Αμερικής μπορεί να ταξινομηθεί, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει, στις παρακάτω περιοχές:

- Στη μουσική των Άνδεων περιλαμβάνονται οι χώρες της δυτικής Ν. Αμερικής όπως το Περού, η Βολιβία, το Εκουαδόρ, η Χιλή και η Βενεζουέλα.
- Στη μουσική της κεντρικής Ν. Αμερικής περιλαμβάνονται το Ελ Σαλβαδόρ, η Νικαράγουα, ο Παναμάς, η Ονδούρα και η Κόστα Ρίκα.
- Στη μουσική της Καραϊβικής περιλαμβάνονται πολλά ισπανόφωνα και γαλλόφωνα νησιά όπως η Αϊτή, η Κούβα, το Πουέρτο Ρίκο, η Μαρτινίκα.
- Στη μουσική της Βραζιλίας η οποία αποτελεί από μόνη της μια μουσική περιοχή λόγω του μεγέθους της, της τεράστιας ποικιλίας της και λόγω του ότι ήταν η μοναδική πορτογαλική αποικία.

Μπορεί η ισπανική και η λατινοαμερικάνικη μουσική να διασταυρώθηκαν μεταξύ τους αλλά στη δεύτερη υπάρχουν έντονες επιδράσεις από την αγγλική, την αμερικάνικη και κυρίως την αφρικανική μουσική παράδοση.

Μελετώντας τη λατινοαμερικάνικη μουσική από πλευράς ιστορικής, μπορεί κανείς να επισημάνει τρεις μεγάλες πολιτιστικές κληρονομιές:

- **Την προκολομβιανή**, η οποία αναφέρεται στη μουσική των ιθαγενών Ινδιάνων πριν από την κατάκτηση της περιοχής από τους Ισπανούς.

- **Την ισπανική**, που αφορά στις επιδράσεις των κατακτητών στους ιθαγενείς λαούς και τη διαμόρφωση του λεγόμενου λατινοαμερικάνικου ύφους.

- **Την αφροαμερικάνικη**, η οποία ξεκινά σχεδόν ταυτόχρονα με την ισπανική με το κύμα δουλεμπορίου, που αναπτύχθηκε στην περιοχή και την εισαγωγή Αφρικανών σκλάβων κατά το 19ο αι.

Ο Αμερικανός εθνομουσικολόγος Μπρούνο Νέτλ (Bruno Nettl) αναφέρει ως χαρακτηριστικά επίδρασης της αφρικάνικης μουσικής στη λατινοαμερικάνικη:

- την κεντρική θέση της οργανικής μουσικής,

- τη σπουδαιότητα του αυτοσχεδιασμού και

- την τάση να χρησιμοποιείται μια ποικιλία τονικών χρωμάτων κατά το τραγούδι.

Η μουσική των Ιθαγενών της λεκάνης του Αμαζονίου, όμως διατήρησε την αυτονομία της και δεν επηρέασε, ούτε επηρεάστηκε από τους Ευρωπαίους και τους Αφρικανούς.

Γενικά χαρακτηριστικά

Η γενική δομή της λατινοαμερικάνικης μουσικής βασίζεται στη δομή των ισπανικών τραγουδιών και τους αφρικανικούς ρυθμούς, διατηρώντας ταυτόχρονα και τις παραδόσεις των ιθαγενών, που προϋπήρχαν στην περιοχή.

Πολλά μουσικά όργανα προέρχονται από την προκολομβιανή εποχή, όπως επίσης και διάφορες παραδόσεις, οι οποίες σε μερικές απομακρυσμένες περιοχές εξακολουθούν να διατηρούνται ζωντανές.

Η έμφαση στο ρυθμό αποτελεί χαρακτηριστικό της αφρικανικής μουσικής παράδοσης που πέρασε στη Λατινική Αμερική και εκφράζεται μέσα από τη χρήση των κρουστών οργάνων.
Η συγκοπή, όπου τονίζονται τα ασθενή μέρη του μέτρου αντί για τα ισχυρά, αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της μουσικής αυτής.
Η μουσική σε σύνδεση με το χορό αποτελούν σημαντικό κομμάτι έκφρασης, το οποίο συσχετίζεται άμεσα με τις αφρικανικές καταβολές.

Στα υψίπεδα των Άνδεων

Η μουσική κατά την προκολομβιανή εποχή

Οι παλαιότερες μαρτυρίες για την ύπαρξη μουσικής στους ιθαγενείς της Λατινικής Αμερικής προέρχονται από Ισπανούς αποίκους στις αρχές του 16ου αι. Αναφέρουν ότι η μουσική των Αζτέκων και των Μάγια ήταν κυρίως θρησκευτικής φύσεως και εκτελούνταν από επαγγελματίες μουσικούς. Επίσης γίνεται αναφορά σε ειδικά ιδρύματα για την εκπαίδευση των μουσικών.

Μερικά μουσικά όργανα θεωρούνταν ιερά και όταν οι εκτελεστές έκαναν λάθος καθώς έπαιζαν, τιμωρούνταν σα να πρόσβαλαν τους θεούς. Από σχετικές απεικονίσεις γνωρίζουμε ότι συνήθως η μουσική εκτελούνταν από σύνολα και όχι από μεμονωμένους εκτελεστές.

Χουεχουέτλ

Τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνταν ήταν αυλοί, τύμπανα, ένας τύπος τρομπέτας από κοχύλι διάφορα σείστρα και κρόταλα, οκαρίνες και αυλοί του Πάνα.

Δύο σημαντικά όργανα για τις τελετές των Αζτέκων ήταν το «χουεχουέτλ», ένα τύμπανο με μονή μεμβράνη, και το «τεπονάτσλι», ξύλινο «τύμπανο με σχισμή» (slit drum). Ένα άλλο όργανο είναι το «αγιότλ» (κέλυφος χελώνας), το οποίο ξύνει ο εκτελεστής με ξύλινα ραβδάκια. Παρόμοια όργανα έχουν βρεθεί στους Ίνκας, που έπαιζαν επιπλέον και οκαρίνες και αυλούς του Πάνα.
Τα χορδόφωνα όργανα ήταν άγνωστα στην προκολομβιανή εποχή στη Ν. Αμερική.

Τεπονάτσλι

Στην περιοχή των Άνδεων φαίνεται πως προτιμούσαν το τραγούδι και τα όργανα που παίζουν σε υψηλές τονικές περιοχές. Οι μουσικοί στην ίδια περιοχή χρησιμοποιούσαν μια ποικιλία από κλίμακες και η μουσική ήταν στενά συνδεδεμένη με το χορό στις εθνικές και θρησκευτικές γιορτές όπως και στις γεωργικές τελετές.

Αγιότλ

Η δομή της μουσικής των ιθαγενών Ινδιάνων της Λατινικής Αμερικής

Η ινδιάνικη μουσική των φυλών «Κέτσουα» (Quechua) και «Αϋμάρα» (Aymara) στην περιοχή των Άνδεων περιλαμβάνει τραγούδια της δουλειάς, επικά, θρήνους, της διασκέδασης και τελετουργικά τραγούδια, τα κείμενα των οποίων διατηρούν τους μύθους της κάθε φυλής.

Μουσικοί της φυλής Αϋμάρα

Παρουσιάζουν έντονες επιρροές από την ευρωπαϊκή μουσική -λόγω των Ισπανών κατακτητών- αλλά καθόλου από την αφρικανική.

Μουσικοί της φυλής Κέτσουα

Συνηθισμένη είναι μια απλή ρυθμική συνοδεία, συνήθως σε συγκοπτόμενους ρυθμούς, που τις περισσότερες φορές συνοδεύεται από έναν απλό χτύπο στο τύμπανο.

Οι περισσότερες μελωδίες τους είναι φωνητικές (με ιδιαίτερη προτίμηση στις ψηλές γυναικείες φωνές και με φαλτσέτο τραγούδι), και βασίζονται σε δύο, τρεις ή ίσως και πέντε φθόγγους. Αποτελούνται από μικρές φράσεις (με τη μορφή Α Α Β Β, Α Β Α Β, Α Β Γ Α Β Γ) και είναι κατιούσες -μονοφωνικές ή ετεροφωνικές- αν και στο Περού και τη Βολιβία συναντάται και μια απλή μορφή πολυφωνίας σε σύνολα με αυλούς. Πολύ συχνά επίσης συναντάται το τρίτονο.

Φαλτσέτο: *φωνητική τεχνική που επιτρέπει στον τραγουδιστή να τραγουδάει νότες οξύτερες από την κανονική φωνητική του έκταση.*

Σε ό,τι αφορά στον τρόπο τραγουδιού, χρησιμοποιούνται λαρυγγισμοί και άλλα φωνητικά τεχνάσματα.

Συνηθίζεται ακόμη η διαρκής επανάληψη του ίδιου κομματιού, γιατί επιτρέπει τη συλλογική συμμετοχή στη μουσική και το χορό. Προτιμούνται τέλος, συγχρόνως πολλά και θαμπά ηχοχρώματα και έντονη επανάληψη σύντομων μουσικών ιδεών μέσα σε ένα κομμάτι.

Τρίτονο: *διάστημα που αποτελείται από τρεις τόνους (χωρίς ημιτόνια).*

Τα μουσικά όργανα των ιθαγενών

Τα περισσότερα μουσικά όργανα των ιθαγενών της Ν. Αμερικής είναι πνευστά και κρουστά, από φυσικά υλικά ζωικής και φυτικής προέλευσης.

- Το «**γουανκάρα**» (*wancara*) είναι ένα τύμπανο με πολύ δυνατό ήχο από τη Βολιβία, φτιαγμένο από ξύλο και κογχύλι με μεμβράνη από δέρμα κατσίκας.
- Τα «**τσάιτσα**» (*chajchas*) είναι σείστρα φτιαγμένα από νύχια κατσίκας ή λάμα. Τα νύχια του ζώου κόβονται όταν μεγαλώσουν και δένονται στη σειρά με σχοινί φτιάχνοντας μια αλυσίδα.
- Το «**ζαμπόνα**» (*zampona*) είναι ένας καλαμένιος αυλός του Πάνα, που παίζεται από τους ιθαγενείς των υψιπέδων της λίμνης Τιτικάκα, ανάμεσα στο Περού και τη Βολιβία.

*«**Οκαρίνα**» (ocarina): Ιταλική λέξη που σημαίνει «χηνάκι». Είναι ένα όργανο του οποίου η προέλευση χρονολογείται χιλιάδες χρόνια πριν. Το σχήμα της είναι οβάλ με τέσσερεις ως δεκατρείς τρύπες για τα δάχτυλα και ένα επιστόμιο που προεξέχει από το σώμα του οργάνου. Συχνά είναι φτιαγμένη από πηλό.*

Το «**τσαράνγκο**» (charango) είναι ένα μικρό δεκάχορδο λαούτο, που προέρχεται από τη Ν. Αμερική. Το ηχείο του οργάνου παραδοσιακά κατασκευάζεται από όστρακο αρμαντίλο. Το τσαράνγκο δημιουργήθηκε όταν οι ιθαγενείς προσπάθησαν να κατασκευάσουν βιχουέλα (έναν πρόδρομο της κιθάρας, που έφεραν οι Ισπανοί στη Ν. Αμερική) με όστρακο αρμαντίλο. Σήμερα τα περισσότερα τσαράνγκο έχουν ξύλινο ηχείο.

- Το «**κένα**» (*quena*) είναι ένας ευθύαυλος.
- Το «**τάρκα**» (*tarka*) είναι ένας αυλός από ξύλο, με επιστόμιο-σφυρίχτρα και μικρή τρύπα για τον αέρα. Ο ήχος του και ο τόνος του είναι διαφορετικός από οποιονδήποτε αυλό των Άνδεων.

Πάνω: ζαμπόνα, τσάιτσα, γουανκάρα.
Κάτω: τάρκα, κένα

Τα κυριότερα ευρωπαϊκά όργανα που προτιμούν οι Ινδιάνοι είναι τα έγχορδα, όπως το τσαράνγκο με ισπανική προέλευση.

*Ο **Αυλός του Πάνα** είναι ένα αρχαίο ελληνικό, σύμφωνα με τη μυθολογία, αερόφωνο όργανο, που αποτελείται από συνήθως δέκα ή περισσότερους σωλήνες διαφορετικού μήκους (μερικές φορές και πάχους). Οι σωλήνες του αυλού είναι συνήθως καλαμένιοι. Στη Λατινική Αμερική ονομάζεται «ζαμπόνα» (zampona). Κουρδίζεται με ακρίβεια τοποθετώντας μέσα στους σωλήνες μικρά χαλίκια ή ξερά καλαμπόκια.*

Βραζιλιάνικοι ρυθμοί

Η Βραζιλία είναι η πέμπτη μεγαλύτερη χώρα στον κόσμο και καταλαμβάνει σχεδόν τη μισή έκταση της Λατινικής Αμερικής. Είναι μια από τις πιο πολυπολιτισμικές χώρες του κόσμου. Οι επιδράσεις που δέχτηκε στη μουσική της, προέρχονται από την αφρικανική μουσική παράδοση και την ευρωπαϊκή (ήταν για πολλά χρόνια πορτογαλική αποικία).

Οι αφροαμερικάνικες κοινότητες στη Βραζιλία διατηρούν πολλά στοιχεία από τις αφρικανικές ρίζες τους, με ζωηρούς και έντονα συγκοπτόμενους ρυθμούς, αντιφωνικό τραγούδι και την κυριαρχία των κρουστών.

Η λέξη σάμπα προέρχεται από την Αφρική. Σημαίνει «μελαγχολία» ή «χορός της κοιλιάς», υποδηλώνοντας αντίστοιχα το περιεχόμενο των στίχων και την κίνηση του χορού.

Ο συνδυασμός πορτογαλικών με αφρικανικά στοιχεία είναι ιδιαίτερα προφανής στους βραζιλιάνικους παραδοσιακούς χορούς όπως η «**σάμπα**» (**samba**) και στις πιο πρόσφατες αστικές μορφές μουσικής όπως η «**μποσανόβα**» (**bossanova**).

Οι ιθαγενείς του βραζιλιάνικου τροπικού δάσους παίζουν σφυρίχτρες, φλάουτα, τύμπανα και σείστρα. Η μουσική τους μιμείται τους ήχους του τροπικού δάσους. Όταν οι Πορτογάλοι κατακτητές έφτασαν στη Βραζιλία, συνάντησαν τους ιθαγενείς να παίζουν μια σειρά καλαμένιων αυλών και άλλα αερόφωνα και μεμβρανόφωνα όργανα.

Σάμπα

Η λέξη καρναβάλι (από τη λατινική λέξη carnevale) σημαίνει «αποχαιρετισμός στο κρέας».

Το πιο δημοφιλές βέβαια είδος μουσικής από τη Βραζιλία, είναι η σάμπα. Στις αρχές του 20ου αι., η σάμπα εξελίσσεται από το «*τσόρο*» (choro: είδος τραγουδιού του 19ου αι., που σημαίνει «θρήνος») στις γειτονιές του Ρίο ντε Τζανέιρο, που κατοικούνταν κυρίως από φτωχούς μαύρους, απόγονους των σκλάβων. Η δημοτικότητα της σάμπα αναπτύχθηκε κατά τον 20ο αι., παράλληλα με την παγκόσμια δημοτικότητα του καρναβαλιού του Ρίο ντε Τζανέιρο.

Το καρναβάλι πρωτοεμφανίζεται στη Μεσαιωνική Ευρώπη.

Οι προετοιμασίες για το καρναβάλι στη Βραζιλία διαρκούν πολλούς μήνες. Δημιουργούνται γι΄ αυτό διάφορες σχολές σάμπα, που εκπροσωπούν η καθεμιά και μια φαβέλα.

Φαβέλα: υποβαθμισμένη παραγκούπολη χτισμένη στις παρυφές του Ρίο.

Οι επικεφαλής της κάθε σχολής επιλέγουν ένα θέμα, που δηλώνεται με το άρμα και τα κοστούμια των συμμετεχόντων, τραγουδιέται από σολίστες και τη χορωδία της σχολής με τη συνοδεία μιας «**μπατερία**» (bateria: ομάδα που αποτελείται από 150-200 εκτελεστές κρουστών που παίζουν τη ρυθμική βάση του συνόλου). Η μουσική που γράφεται ειδικά για να παρελάσει το κάθε άρμα, λέγεται «**μπατουκάντα**» (*batucada*). Η επιλογή της μπατουκάντα γίνεται με πολύ αυστηρά κριτήρια από μια κριτική επιτροπή ώστε να είναι κατάλληλη για να παρουσιαστεί στην παρέλαση του καρναβαλιού.

Παντέιρο (pandeiro): Το εθνικό μουσικό όργανο της Βραζιλίας. Είναι ένα ταμπουρίνο με ζίλια, που του δίνουν τον χαρακτηριστικό ξηρό ήχο. Κάθε χρόνο, στη διάρκεια του καρναβαλιού στη Βραζιλία, γίνεται διαγωνισμός για να βρεθεί ο καλύτερος εκτελεστής.

Στις περιοχές Χεσίφε (Recife) και Ολίντα (Olinda) κατά τη διάρκεια του καρναβαλιού, παίζουν ένα είδος μουσικής που ονομάζεται μαρακατού (maracatú). Πρόκειται για ένα είδος παραδοσιακής μουσικής με αφρικανικές ρίζες, που χρησιμεύει ως ηχητικό φόντο για τις ομάδες που παρελαύνουν.

Τα όργανα που αποτελούν μια *μπατερία* είναι μεμβρανόφωνα και ιδιόφωνα.

Προέρχεται από τις τελετές που λάμβαναν χώρα κατά την εποχή της αποικιοκρατίας για να τιμήσουν τους βασιλιάδες του Κονγκό, οι οποίοι ήταν αφρικανοί σκλάβοι που κατείχαν ηγετικές θέσεις ανάμεσα στον πληθυσμό των σκλάβων. Η μουσική παίζεται από μεγάλα τύμπανα, μεγάλα μεταλλικά κουδούνια, τύμπανα «με χορδατούρα» (snare drum) και σείστρα.

Τη δεκαετία του 1950, μια ομάδα συνθετών, στις παραθαλάσσιες γειτονιές της Ιπανέμα και της Κοπακαμπάνα, ανέπτυξαν ένα είδος μουσικής που αποτελούνταν από συγχώνευση ήχων τζαζ και ενός απαλού ρυθμού σάμπα, συχνά σε πιο αργό ρυθμό. Τον ονόμασαν «μποσανόβα» (bossanova: ο νέος ρυθμός).

Ο συνθέτης Αντόνιο Κάρλος Ζομπίμ (Antonio Carlos Jobim) έγραψε τις πρώτες μελωδίες μποσανόβα, ενώ γνώρισε πολύ μεγάλη φήμη με την ταινία «Orfeo Negro» στην οποία ο ρυθμός αυτός ακουγόταν ως μουσική τίτλων.

Ένας πολύ σημαντικός συνθέτης σάμπα είναι ο Ζόγιο Ζιλμπέρτο (João Gilberto), που με τους συγκοπτόμενους ρυθμούς στην κιθάρα του έδωσε ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα σε αυτό το είδος μουσικής.

Ζόγιο Ζιλμπέρτο

Τα μουσικά όργανα μιας μπατερία

Σούρντο (Surdo): ένα μεγάλο μεταλλικό μπάσο τύμπανο που το χτυπούν με μαλακά χτυπητήρια. Κρατάει ένα σταθερό ρυθμικό σχήμα που δίνει τον παλμό σε όλους. Το δεξί χέρι χτυπάει και το αριστερό καταπνίγει τον ήχο.

Καΐσα ντε γκέρο (Caixa de guerro): τύμπανο με χορδατούρα (snare drum) που παίζεται με το ένα χέρι να έχει κατεύθυνση προς τα πάνω και το άλλο χαλαρά προς τα κάτω.

Χεπινίκε (Repinique): ένα μικρό τύμπανο, με υψηλό τονικό ύψος και διπλή μεμβράνη που χρησιμοποιείται για να παίζει σόλο στις περιπτώσεις ερώτησης-απάντησης.

Απίτο (Apito): μια σφυρίχτρα που χρησιμοποιείται από τον επικεφαλής για να σηματοδοτεί κάποιες οδηγίες για την ομάδα.

Κουίκα (Cuíca): Τύμπανο τριβής. Ονομάζεται και «κολοκύθα που γελάει» εξαιτίας του ήχου που παράγει. Ο εκτελεστής τρίβει το καλαμάκι πάνω-κάτω με ένα βρεγμένο πανί και με το άλλο χέρι πιέζει τη μεμβράνη κοντά στο σημείο ένωσης του καλαμιού με το δέρμα για να αλλάξει τον τόνο.

Τσοκάλο (Chocalo): ένα σείστρο, που παίζει σε όλη τη διάρκεια της εκτέλεσης. Αποτελείται από ένα μεταλλικό κύλινδρο μήκους 30-50 εκ., γεμισμένο με άμμο. Μερικές φορές μπορεί να είναι και δύο παράλληλοι κύλινδροι ενωμένοι μεταξύ τους.

Ρέκο-Ρέκο ή γκουίρο (Reco-reco ή guiro): μια ξύστρα από μπαμπού, που παίζεται όπως το τσοκάλο. Μπορεί να φτιαχτεί από μέταλλο με ελατήρια στην πάνω πλευρά του οργάνου.

Αγκό-γκο (Ago-go): μια κουδούνα με δύο τόνους, ψηλό και χαμηλό. Την κρατούν με το αριστερό χέρι και τη χτυπούν με μπαγκέτα τυμπάνου. Παίζει πολύπλοκους ρυθμούς.

Απίτο

Σούρντο

Χεπινίκε

Καΐσα ντε γκέρο

Τσοκάλο

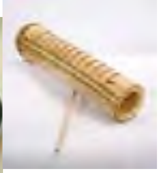
Ρέκο-Ρέκο

Κουίκα

Αγκόγκο

Αργεντινή και τάνγκο

Στη Β. Αργεντινή κυριαρχεί η μουσική των Άνδεων ενώ αντίθετα στην πρωτεύουσα Μπουένος Άιρες κυριαρχεί η μουσική για το «**τάνγκο**[2]» (tango). Η μουσική αυτή προέκυψε από τη συνένωση διαφόρων ειδών ευρωπαϊκής μουσικής. Από αυτές τις επιδράσεις δημιουργήθηκε αρχικά ο χορός «**μιλόνγκα**» (milonga), ο οποίος σταδιακά εξελίχθηκε σε τάνγκο (χορός που προέρχεται από τις περιοχές του Μπουένος Άϋρες στις οποίες ζούσαν τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα).

Η λέξη «τάνγκο» (tango) αναφέρεται για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1890.
Γύρω στο 1930, το τάνγκο μετατράπηκε από μουσική κυρίως συνδυασμένη με το χορό, σε μουσική λυρική και ποιητική.
Μετά το 1955, έγινε πιο έντεχνο και προσανατολισμένο στην ακρόαση μάλλον παρά στο χορό με το σπουδαίο Αργεντινό συνθέτη Άστορ Πιατσόλα (Astor Piazzolla). Σήμερα, εξακολουθεί να αναπτύσσεται χάρη σε μια αναβίωσή του μέσα από το ρεύμα του «νέο τάνγκο» και συγκροτήματα όπως οι Γκόταν Πρότζεκτ (Gotan Project) κ.ά.

Η μουσική του τάνγκο είναι κυρίως ορχηστρική και μερικές φορές περιλαμβάνει φωνητικά.

Παίζεται κατά παράδοση από ένα σύνολο, που ονομάζεται ορκέστα τίπικα (orquesta típica) και περιλαμβάνει συνήθως δύο βιολιά, πιάνο, κοντραμπάσο και δύο μπαντονεόν. Πρώιμες φόρμες του συνόλου μερικές φορές περιλάμβαναν και φλάουτο, κλαρινέτο και κιθάρα.

Ορκέστα τίπικα

2. Η σωστή χρήση του όρου είναι «τάνγκο», παρ' όλο που στην καθομιλουμένη έχει καθιερωθεί να αναφέρεται ως ταγκό.

Το **«μπαντονεόν» (bandoneón)** είναι ένα αερόφωνο πληκτροφόρο μουσικό όργανο (με ελεύθερες μεταλλικές γλωττίδες στο εσωτερικό του), ιδιαίτερα διαδεδομένο στην Αργεντινή. Ονομάστηκε έτσι από τον εφευρέτη του, τον Γερμανό *Χάινριχ Μπαντ.* Κατασκευάστηκε τη δεκαετία του 1840 αρχικά ως όργανο για την εκκλησιαστική μουσική και την καθημερινή λαϊκή μουσική. Οι Γερμανοί μετανάστες στην Αργεντινή έφεραν μαζί τους το όργανο στις αρχές του 20ού αιώνα, όπου ενσωματώθηκε στην ντόπια μουσική.

Σε αντίθεση με το ακορντεόν, το μπαντονεόν δεν έχει στενόμακρα πλήκτρα, αλλά στρόγγυλα πλήκτρα-κουμπιά και στις δύο πλευρές. Επίσης, τα περισσότερα πλήκτρα-κουμπιά στο μπαντονεόν παράγουν διαφορετική νότα, όταν η φυσούνα ανοίγει από ό,τι όταν κλείνει. Αυτό σημαίνει ότι η κάθε σειρά κουμπιών είναι στην πραγματικότητα δύο: μία για τις νότες που παράγονται όταν η φυσούνα ανοίγει και μία για τις νότες που παράγονται όταν κλείνει. Δεδομένου ότι η αριστερή και η δεξιά σειρά κουμπιών διαφέρουν μεταξύ τους, ο οργανοπαίχτης πρέπει να εξοικειωθεί ουσιαστικά με τέσσερα «*πληκτρολόγια*» για να μάθει να παίζει.

Άστορ Πιατσόλα (Astor Piazzolla, 1921-1992). Αργεντινός μουσικός και συνθέτης που έφερε επανάσταση στη μορφή του τάνγκο, εμποτίζοντας αυτή τη φλογερή και μελαγχολική χορευτική παράδοση με στοιχεία της κλασικής και της τζαζ μουσικής. Το «τάνγκο νουέβο» (tango nuevo: νέο τάνγκο) που δημιούργησε, αρχικά έφερε μόνο οργισμένη απόρριψη στην πατρίδα του, αλλά η δημιουργικότητά του τελικά κατάφερε να φέρει τη μοναδική μουσική του στο προσκήνιο σε όλο τον κόσμο.

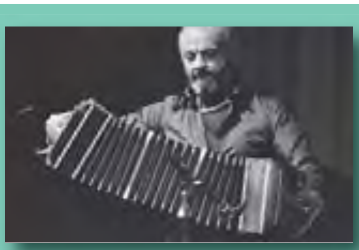

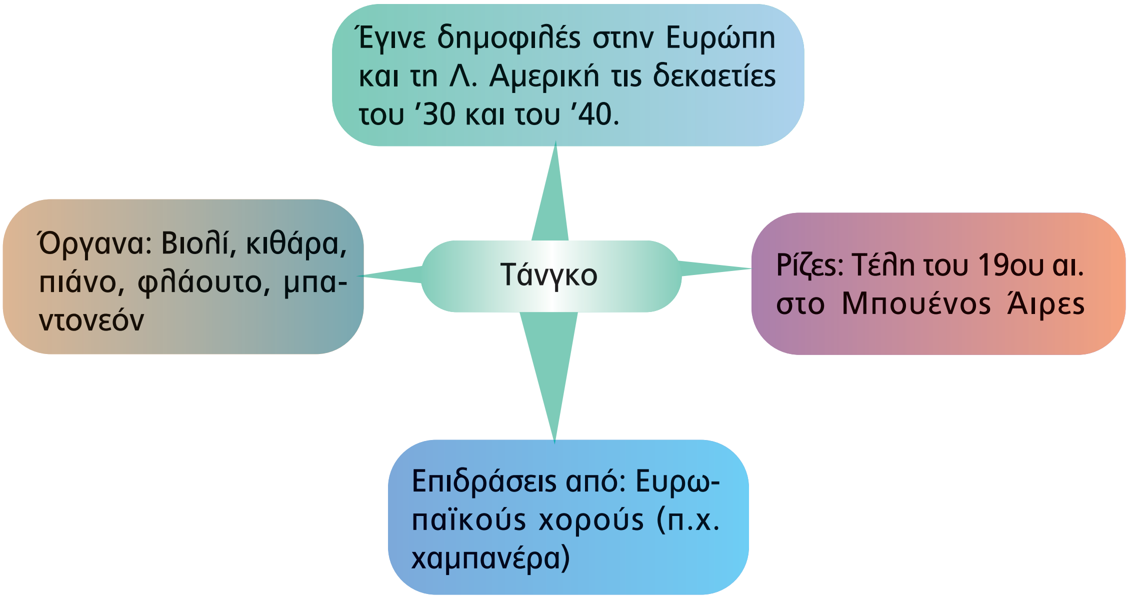

Ευρωπαϊκές προδιαγραφές

Λέξεις κλειδιά: *στροφικά τραγούδια, μπαλάντα, επικό, ερωτικό, τελετουργικό τραγούδι, αντιφωνία, μετατόνιση, φλαμένκο, Φρύγιος τρόπος, όπερα, πολυφωνία, ισοκράτημα*

Ενωμένη Ευρώπη

Γενικά χαρακτηριστικά

Λίγες πληροφορίες υπάρχουν όσον αφορά στην παραδοσιακή μουσική της Ευρώπης. Κάποιες από αυτές αντλούνται από τις καταγραφές παραδοσιακών τραγουδιών από συνθέτες την εποχή της Αναγέννησης.

Στις αρχές του Μεσαίωνα, οι «**τροβαδούροι**» στη Β. Γαλλία, οι «**τρουβέροι**» στη Ν. Γαλλία και οι «**αρχιτραγουδιστές**» στη Γερμανία (όλοι περιπλανώμενοι μουσικοί) διέδιδαν τη μουσική από τις αυλές των βασιλιάδων στην επαρχία και το αντίστροφο. Οι χωρικοί άκουγαν επίσης εκκλησιαστικούς ύμνους στις λειτουργίες. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να παρουσιαστούν προσμίξεις της έντεχνης με τη λαϊκή μουσική.

Παρ' όλο που οι ευρωπαϊκοί πολιτισμοί είναι πολύ διαφορετικοί μεταξύ τους, παρουσιάζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά στην παραδοσιακή τους μουσική.

Φωνητική μουσική

Στροφικά τραγούδια: *τραγούδια στα οποία εναλλάσσονται στροφές με την ίδια μουσική αλλά διαφορετικά λόγια.*

Η δομή της φωνητικής μουσικής είναι μάλλον απλή και αποτελείται κυρίως από στροφικά τραγούδια. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του στροφικού τραγουδιού προέρχεται από την ποίηση.

Όσον αφορά τα είδη του τραγουδιού, αυτά μπορούν να ταξινομηθούν σε κατηγορίες ως εξής:

Αφηγηματικό τραγούδι		
Μπαλάντα	**Επικό τραγούδι**	**Ερωτικό τραγούδι**
Αναπτύχθηκε στην Ευρώπη το Μεσαίωνα. Τα μουσικά χαρακτηριστικά της είναι: τρεις έως έξι στίχοι και αρκετές στροφές. Αφηγείται μια ιστορία που αφορά ένα γεγονός πραγματικό ή φανταστικό.	Τα επικά τραγούδια είναι μακροσκελή, πολύπλοκα και περιλαμβάνουν πολλά γεγονότα που συνδέονται μεταξύ τους κάτω από ένα κοινό θέμα. Δεν είναι στροφικά αλλά χρησιμοποιούν την ίδια μελωδία που επαναλαμβάνεται με παραλλαγές.	Συναντιέται πιο συχνά στη Δ. Ευρώπη και εκφράζει τα συναισθήματα αγάπης ενός ανθρώπου μέσα από μια μελαγχολική ή ακόμα και τραγική θεώρηση των καταστάσεων.

Τελετουργικό τραγούδι			
Θρησκευτικό	Του κύκλου της ζωής	Του κύκλου του έτους	Της δουλειάς
Υπάρχουν περιοχές όπου τραγουδιούνται παραδοσιακά τραγούδια με θρησκευτική θεματολογία (π.χ. στη Γερμανία, τη βάση για τους Λουθηρανικούς ύμνους αποτέλεσαν τα παραδοσιακά γερμανικά τραγούδια).	Τραγούδια που ασχολούνται με τις μεταβάσεις στη ζωή του ανθρώπου (π.χ. από την εφηβεία στην ενηλικίωση, της γέννησης, του θανάτου).	Συνήθως έχουν να κάνουν με τις γεωργικές εργασίες και μερικά προσαρμόστηκαν και εντάχθηκαν στο τελετουργικό του Χριστιανισμού.	Μερικά χρησιμεύουν για να δώσουν ρυθμό σε μια εργασία (π.χ. μάζεμα των διχτυών) και άλλα για να βοηθήσουν τη διαδικασία (π.χ. τα σύντομα τραγούδια που χρησιμοποιούν οι Λάπωνες για να καλέσουν τους τάρανδους).

Επιπλέον, πολύ σημαντικό είναι και το τραγούδι με χιουμοριστικό-σατιρικό περιεχόμενο, που κατά βάση είναι ομαδικό. Κάθε επόμενη στροφή, συνήθως αυτοσχεδιαζόμενη, διατηρεί στοιχεία από τις προηγούμενες, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα κάτι νέο.

Η δομή του κειμένου των πιο συνηθισμένων τραγουδιών είναι: τετράστιχα με επανάληψη του κειμένου (Α Α Β Α, ή Α Β Β Α) και μερικές φορές συναντιέται και η μορφή τραγουδιού με διαφορετικό κείμενο (Α Β Γ Δ).
Τα επικά–αφηγηματικά τραγούδια έχουν συνήθως μια μελωδία που επαναλαμβάνεται. Η αντιφωνία επίσης, είναι συχνή στην ευρωπαϊκή μουσική παράδοση.

Παραδοσιακό συγκρότημα από τη Ρωσία

Αντιφωνία: εναλλαγή ανάμεσα στον κορυφαίο και τη χορωδία.

Οι επτάφθογγες[3] κλίμακες αποτελούν ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ευρωπαϊκής παραδοσιακής μουσικής.
Χρησιμοποιούνται επίσης «τρόποι»[4], όπως αυτοί της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησιαστικής μουσικής παράδοσης (π.χ. ο Δώριος και ο Μιξολύδιος τρόπος συναντιούνται συχνά στην αγγλική μουσική, ενώ ο Φρύγιος στην ισπανική).
Συχνές είναι και οι πεντατονικές κλίμακες καθώς και οι κλίμακες με δύο ή τρεις φθόγγους (συνήθως στα παιδικά τραγούδια). Πολλές φορές τέλος, παρατηρείται η μετατόνιση στην Ανατολική Ευρώπη.

Μετατόνιση: *μεταφορά της ίδιας μελωδίας σε διαφορετικό τόνο.*

Ο ρυθμός τις περισσότερες φορές ακολουθεί τη δομή του κειμένου, χωρίς να αλλάζει στην πορεία του τραγουδιού. Στον ιαμβικό ρυθμό (υ -) για παράδειγμα, συνήθως ακολουθείται η παρακάτω ρυθμική συνοδεία:

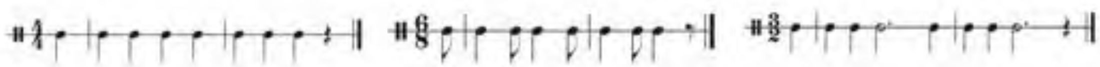

Η μουσική στην Ευρώπη είναι κυρίως μονοφωνική. Το πολυφωνικό τραγούδι συναντιέται κυρίως στη Μεσόγειο και τα Βαλκάνια. Επίσης υπάρχουν ισοκρατήματα και τραγούδι σε μορφή κανόνα στη φωνητική μουσική.

Στα Βαλκάνια συχνοί είναι πιο πολύπλοκοι ρυθμοί (π.χ. με μέτρο 9/4: 2+2+2+3, ή μικτά μέτρα με 5, 7, 11 και 13 χτύπους). Στη Δ. Ευρώπη παρατηρείται και εναλλαγή τρίσημων και τετράσημων μέτρων (π.χ. στους βαυαρικούς χορούς).

Οι μεγάλες διαφορές στην παραδοσιακή μουσική της Ευρώπης εμφανίζονται κυρίως στη χρήση της φωνής και το ηχόχρωμα των μουσικών οργάνων. Κάθε πολιτισμός ή περιοχή έχει αναπτύξει το δικό του ιδιαίτερο ηχόχρωμα.

Στην Ισπανία, την Ιταλία και τα Βαλκάνια, χρησιμοποιείται ένας έντονα ένρινος ήχος με ιδιαίτερα διανθισμένες μελωδίες. Στη Γερμανία, την Τσεχία, τη Σλοβακία, την Πολωνία και τη Ρωσία, χρησιμοποιείται πιο «καθαρός» ήχος και πιο απλές μελωδίες.

Στην Ισλανδία οι γυναίκες Ινουίτ συναγωνίζονται σε ένα τύπο φωνητικού παιχνιδιού. Η πρώτη γυναίκα ξεκινά κοιτώντας την άλλη να επαναλαμβάνει ένα επαναλαμβανόμενο ρυθμικό μοτίβο. Η άλλη γεμίζει τα κενά με κάποιο άλλο, μέχρι που να σπάσει αυτή η ιδιότυπη «μουσική σύνθεση», είτε γιατί εξαντλήθηκε η αναπνοή κάποιας από τις παίκτριες είτε γιατί ξέσπασε σε γέλια.

Γυναίκες Ινουίτ

---
3. Κλίμακες που αποτελούνται από επτά νότες.
4. Βλ. Τετράδιο Εργασιών
5. Ισοκράτημα, ισοκράτης: μια κρατημένη νότα –συνήθως η νότα του τόνου στον οποίο βρίσκεται το κομμάτι- πάνω από την οποία κινούνται οι άλλες φωνές.

Οργανική μουσική

Η οργανική μουσική, εμφανίζει επαναλαμβανόμενα μελωδικά σχήματα που μερικές φορές χρησιμοποιούν παραλλαγές, διατηρώντας τη μορφή:
Α Α Β Β Γ Γ Δ Δ ή Α Α' Β Β'.

Η οργανική συνοδεία γίνεται με συγχορδίες ή με ισοκράτημα, αφού χρησιμοποιείται μόνο για να διανθιστεί το τραγούδι.

Ταραντέλα (Ιταλικός χορός)

Μουσικά όργανα

Κάθε μουσική παράδοση έχει τα δικά της μουσικά όργανα.
Κάποια από αυτά συναντώνται σε πολλές περιοχές και κάποια άλλα είναι μοναδικά.
Κάποια έχουν ταξιδέψει με το πέρασμα των αιώνων από μακρινές περιοχές.

Στην παραδοσιακή μουσική της Ευρώπης υπάρχουν σολιστικά όργανα και σύνολα.

Στην Κεντρική Ευρώπη είναι συχνός ο συνδυασμός δύο βιολιών και ενός κοντραμπάσου, αλλά και σύνολα που συνδυάζουν μελωδικά και ρυθμικά όργανα.

Κάποιες φορές ο ίδιος εκτελεστής παίζει ταυτόχρονα δύο όργανα (όπως π.χ. τον αυλό και το τύμπανο στη Δυτική Ευρώπη ή το βιολί και τη φλογέρα στην Ουγγαρία).

Ταυτόχρονο παίξιμο αυλού και τυμπάνου

Μουσικοί από την Ουγγαρία

Κόρνα από τις Άλπεις

Το «κλασικό» στον ορίζοντα του «διαχρονικού»

Η λέξη κλασικό έχει διάφορες εννοιολογικές αποχρώσεις:

- Όπως εφαρμόζεται στην αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή τέχνη, η λέξη αναφέρεται στις ιδιότητες της απλότητας, της αξιοπρέπειας, της λογικής τάξης.

- Αργότερα, το νόημα του όρου επεκτάθηκε για να συμπεριλάβει την έννοια της διαχρονικότητας (ένα κλασικό κομμάτι) σε αντίθεση με κάτι δημοφιλές σε μία μόνο δεδομένη στιγμή.

- Η έντεχνη μουσική της δυτικοευρωπαϊκής παράδοσης αποκαλείται συχνά κλασική μουσική, για να διαχωριστεί από τη λαϊκή, τη μουσική που αντιπροσωπεύει το πνεύμα του λαού σε ένα δεδομένο χρόνο και τόπο.

- Στη μουσική ο όρος κλασικό χρησιμοποιείται για να αναφερθεί κανείς στην περίοδο 1750-1825, όταν οι καλλιτέχνες επιδίωκαν την καθαρότητα, την αγνότητα και την λογική μορφή που θαύμαζαν στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Το κλασικό ιδεώδες υπερασπίζει τον έλεγχο και την πειθαρχία στην τέχνη. Η τάξη, η σταθερότητα, οι αρμονικές αναλογίες είναι τα στοιχεία του κλασικού ύφους.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται οι διάφορες περίοδοι της μουσικής από την πρώτη περίοδο της πολυφωνίας μέχρι τα τέλη του 19ου αι., μερικά από τα σημαντικότερα είδη σύνθεσης της κάθε εποχής και κάποιοι από τους σημαντικότερους συνθέτες.

850-1450	**1450-1600**	**1600-1750**	**1750-1825**	**1820-1900**
Μεσαίωνας	Αναγέννηση	Μπαρόκ	Κλασικισμός	Ρομαντισμός
Λειτουργία	Μοτέτο Λειτουργία	Κοντσέρτο γκρόσο Όπερα Ορατόριο	Συμφωνία Σόλο κοντσέρτο Όπερα	Συμφωνία Σόλο κοντσέρτο Όπερα
Γκ. ντε Μασώ	Γκ. Ντυφαί	Γ. Σ. Μπαχ Γκ. Φρ. Χέντελ Α. Βιβάλντι	Γ. Χάυντν Β. Α. Μότσαρτ Λ. Β. Μπετόβεν	Φρ. Σούμπερτ Φρ. Σοπέν Φρ. Λιστ Γ. Μπραμς

Δύο «σπουδαίοι» και κλασικοί συνθέτες . . .

Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ (Wolfgang Amadeus Mozart)

Ο Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ (Wolfgang Amadeus Mozart: 1756-1791) γεννήθηκε στο Σάλτσμπουργκ της Αυστρίας.

Ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως το πιο προικισμένο παιδί-θαύμα στην ιστορία της μουσικής. Άρχισε να συνθέτει σε ηλικία πέντε ετών, ενώ στην ηλικία των έξι ετών εμφανίστηκε ως μουσικός στην αυλή της αυτοκράτειρας Μαρίας Θηρεσίας.

Είχε την ικανότητα να διαβάζει με μία ματιά άγνωστα κομμάτια που τοποθετούσαν μπροστά του και να αυτοσχεδιάζει επιτόπου πολύπλοκες συνθέσεις.

Τον τελευταίο χρόνο της ζωής του, μετά από μία περίοδο ύφεσης, ένας μυστηριώδης άγνωστος του παραγγέλνει να γράψει μια Νεκρώσιμη Ακολουθία. Με πυρετώδη απελπισία στρέφεται στο τελευταίο έργο του, το «Ρέκβιεμ» (Requiem). Ο Μότσαρτ, εξαντλημένος, διακατέχεται από την έμμονη ιδέα πως αυτή η Νεκρώσιμη Ακολουθία προορίζεται για τον ίδιο και πως δεν θα καταφέρει να την τελειώσει πριν πεθάνει. Το προαίσθημά του βγαίνει αληθινό. Ο αγαπημένος του μαθητής Συσμάυρ ολοκληρώνει το Ρέκβιεμ ακολουθώντας τα σχέδια του δασκάλου του με κάποιες δικές του προσθήκες.

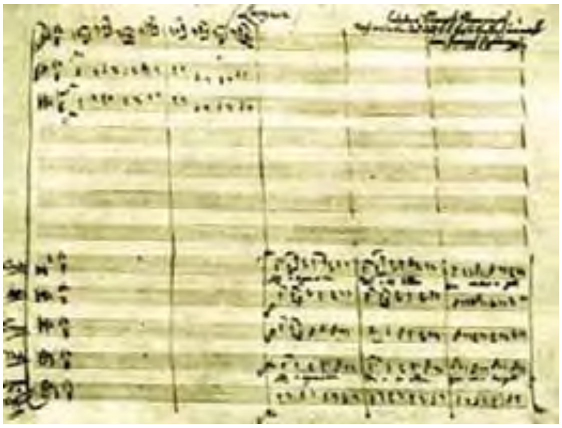

Η τελευταία σελίδα από το Ρέκβιεμ του Β. Α. Μότσαρτ

Ο Μότσαρτ πέθανε έχοντας συνθέσει συνολικά περισσότερα από εξακόσια έργα. Συνέθεσε επίσης χορωδιακή εκκλησιαστική μουσική, που περιλαμβάνει 18 λειτουργίες, καθώς και κοσμική φωνητική μουσική.

Την κεντρική όμως θέση στη μουσική του καταλαμβάνει η όπερα, που κατά πολλούς είναι το κυρίαρχο είδος φωνητικής μουσικής κατά τη διάρκεια της Κλασικής εποχής.

Λούντβιχ βαν Μπετόβεν (Ludwig van Beethoven)

Ο Λούντβιχ βαν Μπετόβεν (Ludwig van Beethoven: 1770-1827), γεννήθηκε στη Βόννη της Γερμανίας το 1770.

Ο Μπετόβεν ανήκει στη γενιά που δέχεται όλη την επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης. Δημιουργεί τη μουσική μιας ηρωικής εποχής και διακηρύσσει με ήχους την πίστη του στην ικανότητα του ανθρώπου να διαμορφώνει τη μοίρα του.

Αντιπροσώπευε το πνεύμα των καιρών αυτών από πολλές απόψεις.

Ηταν ο πρώτος μεγάλος συνθέτης που απέρριψε το ρόλο του υπηρέτη (εκείνη την εποχή οι συνθέτες ζούσαν και εργάζονταν στις αυλές των αριστοκρατών και ουσιαστικά τους υπηρετούσαν) και εναντιωμένος σφοδρά στο σύστημα της πατρωνίας εδραιώθηκε ως αυτόνομος και ανεξάρτητος καλλιτέχνης.

Η χειραφέτησή του άνοιξε το δρόμο προς ένα νέο επίπεδο ατομικής έκφρασης, που επηρέασε βαθύτατα όλη τη μουσική και τους συνθέτες που ακολούθησαν.

Στις 19/01/1972, στο Στρασβούργο το ευρωπαϊκό υπουργικό συμβούλιο, ανακοίνωσε επίσημα ότι καθιερώνεται ως ο επίσημος ευρωπαϊκός ύμνος η Ωδή στη Χαρά (απόσπασμα από το 4ο μέρος της 9ης Συμφωνίας του Μπετόβεν), η οποία θεωρείται ότι εκφράζει τα ιδανικά της ειρήνης, της ελευθερίας και της αλληλεγγύης.

Η επίσημη εκτέλεση του έργου ανατέθηκε στο μαέστρο Χέρμπερτ φον Κάραγιαν (Herbert von Karajan) και του ζητήθηκε να γράψει τρεις διαφορετικές διασκευές.

Το 1985 όλοι οι ηγέτες της Ε.Ε. υιοθέτησαν το απόσπασμα «Ωδή στη Χαρά» ως επίσημο εθνικό ύμνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο ευρωπαϊκός ύμνος διαρκεί 2 λεπτά.

Στα τριάντα (30) περίπου χρόνια του, παρουσίασε τα πρώτα συμπτώματα βαρηκοΐας, που εξελίχθηκε σε κώφωση (έγραψε την 9η και τελευταία Συμφωνία του όντας κουφός, χρησιμοποιώντας το «εσωτερικό» του αυτί). Αυτό το γεγονός τον οδήγησε σε μια μοναχική στάση ζωής και τον έκανε πιο οξύθυμο, με αποτέλεσμα να διαμορφώσει ένα πολύ ιδιότροπο χαρακτήρα.

Έγραψε συνολικά 9 συμφωνίες, μια όπερα με την ονομασία «**Φιντέλιο**» ή «**Λεονώρα**» (την οποία επεξεργάστηκε ξανά και ξανά αρκετές φορές) και ένα μεγάλο αριθμό άλλων έργων.

Η δημιουργική δραστηριότητα του Μπετόβεν κατά τη διάρκεια όλης του της ζωής μαρτυρά την ασταμάτητη προσπάθεια του να πραγματώσει το τέλειο. Έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στη Βιέννη και στα περίχωρά της και πέθανε σε ηλικία 57 ετών διάσημος και τιμημένος.

«...Η μουσική του Μπετόβεν μας εισάγει στο χώρο του κολοσσιαίου και του απέραντου. Ισχυρές φωτεινές ακτίνες διαπερνούν το πηχτό σκοτάδι αυτού του απείρου, κάνοντάς μας να βρισκόμαστε αντιμέτωποι με σκιές γιγάντων, που έρχονται και φεύγουν και μας περιβάλλουν σιγά σιγά μέχρι να μας εκμηδενίσουν...»

«...στα βάθη της ψυχής μας γεννιέται το αίσθημα του άγνωστου και του μυστήριου...»

«...(ο ακροατής) βρίσκεται αντιμέτωπος με τα προαισθήματα και τις ανησυχίες του συνθέτη. Μοιάζει με το φως που διαπερνά το έρεβος και δίνει ζωή.»

Hoffmann, Allgemeine Musicalische Zeitung,
4 και 7 Ιουλίου 1810

(μουσικό περιοδικό της εποχής του Μπετόβεν,
που αναφέρεται στην πρεμιέρα της 5ης Συμφωνίας του)

...και κάποια σημαντικά και «κλασικά» είδη σύνθεσης

Το ορατόριο

Το ορατόριο (=προσευχητήριο) είναι ένα από τα μεγάλα φωνητικά είδη εκκλησιαστικής μουσικής.

Πρόκειται για μουσικό έργο μεγάλων διαστάσεων για μονωδούς, χορωδία και ορχήστρα, που βασίζεται κατά κανόνα σε Βιβλικά θέματα και διαπνέεται από θρησκευτικό συναίσθημα.

Παρουσιάζεται σε μία εκκλησία ή μία αίθουσα δίχως σκηνικά, κοστούμια και δράση.

Η πλοκή εξελίσσεται συνήθως με τη βοήθεια ενός αφηγητή, με:
-ρετσιτατίβο και άριες[6],
-μέρη συνόλων όπως ντουέτο, τρίο και
-χορωδιακά, με ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της χορωδίας.

Το ορατόριο αναπτύχθηκε στην Ιταλία και άνθισε στη Γερμανία, αλλά είχε την πιο διαχρονική απήχηση στην Αγγλία, όπου εξελίχθηκε σε εθνική μουσική φόρμα μέσα από τα έργα του Γκέοργκ Φρήντριχ Χέντελ (George Frideric Handel), του μεγαλύτερου ίσως από τους δημιουργούς του.

Το κοντσέρτο και η συμφωνία

Το κοντσέρτο την εποχή Μπαρόκ είναι ένα είδος οργανικής μουσικής που βασίζεται στην αντιπαράθεση δύο ανόμοιων οργανικών συνόλων (το λατινικό ρήμα concertare σημαίνει ανταγωνίζομαι). Οι συνθέτες επινόησαν δύο τύπους κοντσέρτου: το *κοντσέρτο γκρόσσο* και το *σόλο κοντσέρτο.*
Το πιο γνωστό ίσως κοντσέρτο γκρόσσο είναι ίσως οι «**Τέσσερις Εποχές**» του Αντόνιο Βιβάλντι (Antonio Vivaldi).

Το «**κονσέρτο γκρόσσο**» θεμελιώνεται στην αντίθεση ενός μικρού οργανικού συνόλου με ένα μεγαλύτερο. Πρόκειται για ένα μουσικό διάλογο ανάμεσα στο μικρό και το μεγάλο σύνολο.
Το «**σόλο κοντσέρτο**» που είναι γραμμένο για σόλο όργανο και ένα οργανικό σύνολο συνοδείας αποβαίνει ένα σημαντικό μέσο εξερεύνησης του ήχου και της δεξιοτεχνίας.

6. Άρια: λυρικό τραγούδι με συγκεκριμένη μορφολογική διάρθρωση για σόλο φωνή και ορχηστρική συνοδεία που εκφράζει γενικά έντονο συναίσθημα. Απαντάται στην όπερα, στην καντάτα και στο ορα τόριο.

Στην κλασική εποχή η έμφαση δίδεται στο κοντσέρτο για σόλο όργανο (κυρίως πιάνο ή βιολί) και ορχήστρα. Τα τρία μέρη του κλασικού κοντσέρτου ακολουθούν το ήδη καθιερωμένο παραδοσιακό σχήμα γρήγορο-αργό-γρήγορο.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κοντσέρτου είναι η **καντέντσα**, ένα ιδιόμορφο φανταχτερό δεξιοτεχνικό μέρος, που δεν είναι πάντα γραμμένο από τον συνθέτη, αλλά αυτοσχεδιάζεται από τον εκτελεστή και παρεμβάλλεται σαν αναβολή της τελικής πτώσης του 1ου μέρους του κοντσέρτου.

Η συμφωνία κατάγεται από την ιταλική εισαγωγή (ουβερτούρα) των αρχών του 18ου αιώνα. Ήταν αρχικά έργο για ορχήστρα σε τρία μέρη, που ακολουθούσε το σχήμα γρήγορο-αργό-γρήγορο.

Αργότερα με την προσθήκη του μενουέτου[7], η συμφωνία αποκτά τετραμερή δομή και αποτελεί είδος σύνθεσης για μεγάλη ορχήστρα.

7. Μενουέτο: Σύνθεση σε τρίσημο ρυθμό. Η δομή του είναι συνήθως τριμερής (Α Β Α). Αποτελεί συχνά το τρίτο μέρος μιας συμφωνίας.

Η όπερα

Η όπερα είναι το δράμα που τραγουδιέται. Συνδυάζει τα μέσα της φωνητικής και της οργανικής μουσικής -σολίστες, σύνολα, χορωδίες, ορχήστρα, κάποιες φορές και μπαλέτο- με την ποίηση και το θέατρο, την ηθοποιία και την παντομίμα, τη σκηνογραφία και τα κοστούμια.

Η όπερα αρχίζει συνήθως με ένα ορχηστρικό κομμάτι, την **εισαγωγή** (*ουβερτούρα*), το οποίο μπορεί να εισάγει μελωδίες από τις άριες που πρόκειται να ακουστούν. Κάθε πράξη της όπερας έχει κανονικά τον ορχηστρικό της πρόλογο, ενώ είναι επίσης πιθανό να παρεμβάλλονται μουσικά μέρη μεταξύ των σκηνών.

Μία όπερα –στα πλαίσια της δράσης που επιβάλει η πλοκή της- μπορεί να περιέχει **σκηνές συνόλου** (τρίο, κουαρτέτα, κουϊντέτα κ.ο.κ), στις οποίες τα πρόσωπα εκφράζουν τα συναισθήματα τους.
Οι απαραίτητες για τη δράση και την πλοκή εξηγήσεις παρουσιάζονται γενικά με ένα είδος μουσικής απαγγελίας που ονομάζεται ρετσιτατίβο. Το **ρετσιτατίβο** στις λυρικές στιγμές παραχωρεί τη θέση του στην άρια. Η **άρια** είναι ένα τραγούδι συνήθως βαθιά συγκινητικό. Είναι αυτό που το ακροατήριο περιμένει, αυτό που επευφημεί και αυτό που στο τέλος θυμάται.

Η **χορωδία** χρησιμοποιείται σε σύμπραξη με τους μονωδούς ή λειτουργεί ανεξάρτητα. Άλλοτε σχολιάζει τα δρώμενα, όπως συμβαίνει στην αρχαία ελληνική τραγωδία και άλλοτε εμπλέκεται στη δράση. Την οπερατική δράση υποστηρίζει η ορχήστρα που δημιουργεί την αρμόζουσα διάθεση στις διάφορες σκηνές.

Ο συνθέτης της όπερας συνεργάζεται με το λιμπρετίστα, ο οποίος γράφει το θεατρικό-ποιητικό κείμενο του έργου. Πλάθει τους χαρακτήρες και την πλοκή έχοντας την επίγνωση του δραματικού στοιχείου και επινοεί καταστάσεις τέτοιες που να δικαιολογούν τη χρήση της μουσικής. Το «**λιμπρέτο**» (**libretto**), το κείμενο δηλαδή της όπερας, πρέπει να συλλαμβάνεται με φαντασία, ώστε να δίνει στο συνθέτη τη δυνατότητα να δημιουργεί διάφορες μουσικές κατασκευές (άριες, ρετσιτατίβο, ντουέτα, σκηνές συνόλων, χορωδιακά), που συνδέονται παραδοσιακά με αυτή τη μορφή τέχνης.

Σκηνή από την όπερα «*Φιντέλιο*» του Λ. Β. Μπετόβεν

Μια Μεσόγειος . . . μουσική

Ισπανία

Στη μουσική της Ισπανίας συναντά κανείς πλήθος επιρροών.
Οι Ρωμαίοι, που μετέφεραν τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό στην περιοχή αυτή, οι Βησιγότθοι, οι Εβραίοι και οι Άραβες, άφησαν το στίγμα τους στο πέρασμα των αιώνων διαμορφώνοντας την ιδιαίτερη ισπανική μουσική παράδοση.
Κάθε περιοχή στην Ισπανία έχει και τη δική της ξεχωριστή μουσική παράδοση. Το πιο διαδεδομένο, όμως, είδος μουσικής από την Ισπανία είναι το «**φλαμένκο**» (flamenco). Είναι κυρίαρχο είδος τραγουδιού από την Ανδαλουσία, με ρίζες στο αραβικό τραγούδι του 8ου-14ου αι.
Οι μελωδίες του συνήθως σε κατιούσα μορφή ακολουθούν το Φρύγιο τρόπο[8] και ξεκινούν δυνατά (forte) για να τελειώσουν σιγανά (piano).
Χρησιμοποιούν συνήθως μέτρα 2/4 ή 3/4 και 4/ 4. Επίσης συνηθίζονται τα μικτά μέτρα 12/8 και συχνά έχουν την εξής μορφή στον τονισμό:

- υ υ – υ υ – υ – υ – υ

Το φλαμένκο έχει τρία συστατικά:

Το **τραγούδι** βασίζεται σε ποιήματα ανδαλουσιανών ποιητών, με πιο διάσημο το Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα (Federico Garcia Lorca) και ακολουθεί το ρυθμό της μουσικής.
Ο **χορός** αυτοσχεδιάζεται ανάλογα με το ρυθμό της μουσικής. Οι καστανιέτες και τα χτυπήματα των τακουνιών στο πάτωμα δίνουν έμφαση στη μελωδία. Μερικές φορές χρησιμοποιούνται και βεντάλιες.

Πάκο ντε Λουθία

8. Βλ. Τετράδιο Εργασιών.

Η **κιθάρα φλαμένκο** προέρχεται από το λαούτο. Οι πρώτες κιθάρες εμφανίζονται στην Ισπανία το 15ο αι. Το παίξιμό της διαφέρει από αυτό της κλασικής, κυρίως στο κούρδισμα και τον τρόπο χτυπήματος των χορδών από το δεξί χέρι.

«Πρώτα η φωνή, ύστερα ο ρυθμός… τα υπόλοιπα έρχονται μετά»
Πάκο ντε Λουθία (Paco de Lucia),
διάσημος κιθαρίστας φλαμένκο και τζαζ

Μανουέλ ντε Φάλλα (Manuel de Falla: 1876-1946).

Θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους Ισπανούς συνθέτες του 20ου αι., που ενσωμάτωσε στις συνθέσεις του στοιχεία της παραδοσιακής μουσικής.

Μανουέλ ντε Φάλλα

Επηρεάστηκε ιδιαίτερα από το ανδαλουσιανό «κάντε χόντο» (cante jondo). Όταν το 1919 εγκαταστάθηκε στη Γρενάδα, συνδέθηκε με φιλία με τον ποιητή Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα.

Από το 1939 έζησε στο Μπουένος Άιρες, όπου και πέθανε το 1946.

Κάντε χόντο (Cante jondo): φωνητικό είδος φλαμένκο από την Ανδαλουσία. Σημαίνει βαθύ τραγούδι και υποδηλώνει το φλαμένκο με θλιβερό περιεχόμενο.

Πίνακας του Αντόνιο Λόπες Σάντσες, με τίτλο: «Caricatura del concurso del cante jondo». Στην τρίτη σειρά φαίνεται ο ποιητής Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα να πιάνει το κεφάλι του και μπροστά του ο Μανουέλ ντε Φάλλα.

Ισαάκ Αλμπένιθ (Isaac Manuel Francisco Albéniz y Pascual: 1860-1909).

Ισπανός πιανίστας και συνθέτης, εκπρόσωπος της ισπανικής εθνικής σχολής.

Η μουσική του δανείζεται σε μεγάλο βαθμό στοιχεία από την ισπανική παραδοσιακή μουσική.

Το πιο διάσημο έργο του είναι η σουίτα για πιάνο «Ιμπέρια» (Iberia).

Ισαάκ Αλμπένιθ

Ιταλία

Οι επιδράσεις που δέχτηκε η ιταλική μουσική παράδοση είναι:

- Στη βόρεια Ιταλία από τους Κέλτες και τους Σλάβους (π.χ. χορωδιακά τραγούδια). Στη βορειοδυτική Ιταλία σώζονται τραγούδια τροβαδούρων σε ιδιωματική γλώσσα.
- Στη βορειοανατολική Ιταλία, υπάρχουν έντονες επιδράσεις από τον πολιτισμό της Αυστρίας και της Σλοβενίας, με παραλλαγές του βαλς (χορός σε 3/4) και της πόλκας (χορός σε 2/4).
- Στη νότια Ιταλία από τους Άραβες, τους Έλληνες και τους Αφρικανούς (μονωδία).

Σαλταρέλο (Ιταλικός χορός)

- Στην κεντρική Ιταλία, παρατηρείται ένας συνδυασμός αυτών των επιρροών με κυρίαρχο το αφηγηματικό τραγούδι και τη μπαλάντα.
- Στην Απουλία (Ν. Ιταλία), επικρατεί το «γκρεκάνικο»[9] ιδίωμα. Η μουσική εκεί διακρίνεται σε θρησκευτική και κοσμική (με πιο διάσημο είδος την ταραντέλα).
- Στη Σαρδηνία, το μουσικό ιδίωμα είναι ξεχωριστό, αφού είναι γνωστή για το πολυφωνικό τραγούδι των «τενόρες» (tenores) που θυμίζει έντονα το Γρηγοριανό μέλος.

Τραγούδι

Το ιταλικό παραδοσιακό τραγούδι περιλαμβάνει μπαλάντες (canti epico-lirici, κυρίως στο βορρά) και λυρικά τραγούδια (canti lirico-monostrofici, κυρίως στο νότο).

- Η μπαλάντα της βόρειας Ιταλίας είναι συλλαβική (δηλ. κάθε συλλαβή αντιστοιχεί σε μία νότα), με αυστηρό ρυθμό και εύκολα κατανοητούς στίχους, ενώ στο νότο ο ρυθμός αλλάζει συνεχώς και έχει έντονο φωνητικό στυλ.
- Στα λυρικά τραγούδια κατατάσσονται νανουρίσματα, καντάδες και τραγούδια της δουλειάς. Συχνά είναι αυτοσχεδιαζόμενα παρ’ όλο που βασίζονται σε παραδοσιακό ρεπερτόριο.
- Λιγότερο συχνά είναι τα θρησκευτικά στροφικά τραγούδια (laude), πολλές φορές στη λατινική γλώσσα, και τα επικά τραγούδια.
- Ιδιαίτερη κατηγορία είναι τα τραγούδια που χρησιμοποιούνται στο καρναβάλι.

Γκιρόντα

9. «γκρεκάνικο» ιδίωμα: διάλεκτος των ελληνόφωνων χωριών της Κάτω Ιταλίας με πολλά στοιχεία από την ελληνική γλώσσα.

Μουσικά όργανα

- Τα αερόφωνα της ιταλικής μουσικής παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία σε αυλούς. Ένας τύπος άσκαυλου με πέντε αυλούς άνισου μήκους και με διπλή γλωττίδα, που ονομάζεται «ζαμπόνια» (zampogna), παίζεται κυρίως τα Χριστούγεννα σε συνδυασμό με έναν αυλό με διπλή γλωττίδα που λέγεται «πίφερο» (piffero).

Ζαμπόνια

Συνηθισμένο είναι επίσης και το «*οργανέτο*» (*organetto*), ένας τύπος μικρού φορητού εκκλησιαστικού οργάνου με ήχο που μοιάζει με ακορντεόν και που συνοδεύει συχνά το χορό «*σαλταρέλο*».

Οργανέτο

- Τα μεμβρανόφωνα και τα ιδιόφωνα περιλαμβάνουν ξυλάκια, καστανιέτες, καμπανάκια και τύμπανα. Τα ταμπουρίνα χρησιμοποιούνται πολύ συχνά (ιδιαίτερα στα «γκρεκάνικα» τραγούδια) και διάφορα είδη τυμπάνων όπως ένα τύμπανο τριβής που ονομάζεται «τσούπα-τσούπα» (cupa-cupa).

- Από τα χορδόφωνα ξεχωρίζει η «κιτάρα μπατέντε» (chitarra battente), μια κιθάρα με πέντε διπλές χορδές και ένα τρίχορδο βιολί, που ονομάζεται «λίρα» (lira) με προέλευση ελληνική. Στο βορρά συναντάται η «ζιρόντα» (ghironda), ένας τύπος «λατέρνας».

Τσούπα-τσούπα

Η ταραντέλα, χορός σε 6/8, χορεύονταν παλαιότερα για να προκαλέσουν την ίαση από το δάγκωμα της αράχνης Lycosa, που συναντάται στην περιοχή της Καλαβρίας. Θεωρείται ότι έχει ρίζες στους Διονυσιακούς χορούς της Αρχαίας Ελλάδας.

Η Γέννηση της Όπερας στην Ιταλία

Η όπερα είναι ένα μουσικό δράμα στο οποίο συνδυάζεται η φωνητική και η οργανική μουσική με την ποίηση και τη θεατρική πράξη, τα σκηνικά και τις ενδυμασίες. Αρχικά δημιουργήθηκε στην Ιταλία ως τέχνη της αριστοκρατικής τάξης, από τον συνδυασμό των θεατρικών παραδόσεων της Αναγέννησης και των μουσικών πειραματισμών της Φλωρεντινής Καμεράτα[10].

Η πρώιμη όπερα χαρακτηρίζεται από τα δαπανηρά θεάματα και τη σκηνική επιδεικτικότητα που λαμπρύνει βασιλικές γαμήλιες τελετές και συναφείς εθιμοτυπικές εκδηλώσεις.

Ο «**Ορφέας**» (1607) και η «**Αριάδνη**» (1608) είναι έργα που συνθέτει ο πρώτος μεγάλος δημιουργός του καινούριου είδους, ο συνθέτης **Κλαούντιο Μοντεβέρντι** (Claudio Monteverdi: 1567-1643), στο πρόσωπο του οποίου το δραματικό πνεύμα του Μπαρόκ βρίσκει τον αυθεντικό του εκπρόσωπο.

Με την έναρξη όμως και λειτουργία του πρώτου μόνιμου θεάτρου στο οποίο παίζονταν όπερες στα 1637, στη Βενετία, η όπερα γίνεται πλέον μέρος της δημόσιας πολιτιστικής ζωής. Μέσα στα επόμενα εξήντα χρόνια, μόνο στη Βενετία ανέβηκαν 350 νέες όπερες.
Καθώς το ευρύ κοινό –και όχι πλέον μόνο οι αριστοκράτες– άρχισε να συρρέει στις παραστάσεις, η όπερα εξαπλώθηκε γρήγορα σε όλες τις μεγάλες πόλεις-κράτη της Ιταλίας και στη συνέχεια σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Κατά τη διάρκεια του 17ου αιώνα, ο χώρος όπου παίζονταν οι όπερες αναδείχθηκε σε σημαντικό κοινωνικό κέντρο. Οι ακροατές μιλούσαν, έτρωγαν, έπαιζαν τυχερά παιχνίδια και διεκπεραίωναν κάθε είδους δοσοληψίες κατά τη διάρκεια της παράστασης, κάνοντας παύση πολλές φορές μόνο για να ακούσουν τις αγαπημένες τους άριες.

Ο Κλαούντιο Μοντεβέρντι (Κρεμόνα 1567 - Βενετία 1643), ήταν τραγουδιστής, συνθέτης και μουσικός που έπαιζε βιόλα στην αυλή της Μάντουας. Μετακόμισε στη Βενετία, όπου κατάφερε να διοριστεί μαέστρος του Παρεκκλησίου του Αγίου Μάρκου, αξίωμα που διατήρησε ως το θάνατό του. Σημαντικά έργα του είναι ο «Ορφέας» (1607) και η «Στέψη της Ποππαίας» (1642).

Τραγουδιστής Όπερας

10. Κύκλος καλλιτεχνών και διανοουμένων της Αναγέννησης που συγκεντρώνονταν τακτικά στο παλάτι των κομητών Μπάρντι και Κόρσι. Προσπαθούσαν να αναβιώσουν (σύμφωνα με το πνεύμα της Αναγέννησης) τις χάρες της αρχαίας μουσικής. Δημιουργούν τη μονωδία.

Εδώ είναι Βαλκάνια!

Σέρβικη μουσική παράδοση

Ταμπούριτσα

Στη σέρβικη μουσική παράδοση χαρακτηριστικός είναι ένας δίσημος κυκλικός χορός, που συνοδεύεται πιο συχνά από ακορντεόν και μερικές φορές από άλλα όργανα, όπως η **φρούλα (frula)**, που είναι ένα είδος φλογέρας, η **ταμπούριτσα (tamburica)**, ή η **φυσαρμόνικα**.

Η μελοποιημένη επική ποίηση αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος της βαλκανικής μουσικής για αιώνες, αλλά τώρα συναντιέται κυρίως στο Μαυροβούνιο. Αυτά τα μακροσκελή ποιήματα συνοδεύονται από ένα μονόχορδο βιολί που ονομάζεται γκούσλα και έχουν ως θεματολογία ηρωικά κατορθώματα και περιγραφές μαχών.

Χαρακτηριστική είναι και η μουσική της μειονότητας των Βλάχων στη βορειοανατολική Σερβία, η οποία έχει πιο στενή σχέση με τη μουσική παράδοση από τη Ρουμανία.

Γκούσλα

Βουλγάρικη μουσική

Η παραδοσιακή μουσική στη Βουλγαρία συνδέεται στενά με τις διάφορες χριστιανικές γιορτές. Το τραγούδι αποτελεί παράδοση και για τους άντρες και για τις γυναίκες (π.χ. τραγούδια διασκέδασης, εργασιακά, θρήνοι κλπ.).
Χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερους ρυθμούς, αρμονία, πολυφωνία και ισοκράτημα (κυρίως στην περιοχή γύρω από τη Σόφια).

Η βουλγάρικη μουσική έγινε ευρέως γνωστή λόγω της διεθνούς επιτυχίας του γυναικείου φωνητικού συγκροτήματος
«Το Μυστήριο των Βουλγάρικων Φωνών»
(Le Mystère des Voix Bulgares).

Le Mystère des Voix Bulgares

Στη Βουλγαρία υπάρχουν πολλοί χοροί σε 7/8 που τις περισσότερες φορές αρχίζουν αργά και επιταχύνουν στη συνέχεια.
Τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται στην παραδοσιακή μουσική της Βουλγαρίας παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία. Μερικά έχουν τουρκική προέλευση και μερικά ελληνική.

Τα πιο διαδεδομένα είναι:

- Η **γκάιντα**,
- Το **καβάλ** (αυλός με επιστόμιο απλή τρύπα),
- Η **γκαντούλκα** (χορδόφωνο με δοξάρι που κρατιέται κάθετα, με μελωδικές και συμπαθητικές χορδές),
- Το **τυπάν** (μεγάλο τύμπανο που το στηρίζει ο εκτελεστής στον ώμο),
- Ο **ταμπουράς**,
- Η **ταραμπούκα ή ντουμπέκ** (όπως το ελληνικό τουμπελέκι).

Τυπάν

Αλβανική μουσική

Η αλβανική μουσική χαρακτηρίζεται από πλήθος επιρροών από τους γειτονικούς της πολιτισμούς. Λόγω της οθωμανικής κυριαρχίας στην περιοχή, έντονη είναι και η επίδραση των τουρκικών στοιχείων στη μουσική παράδοση της χώρας αυτής, κυρίως στην περιοχή των Τιράνων. Υπάρχει μια σαφής διάκριση, ιδιαίτερα στη φωνητική μουσική ανάμεσα στο βορρά και το νότο της Αλβανίας.

Οι Γκεγκ (του βορρά) έχουν μια μονοφωνική παράδοση στο τραγούδι, ενώ οι Τοσκ (του νότου) έχουν αναπτύξει πολλά είδη πολυφωνίας. Στη βόρεια Αλβανία, η μουσική χαρακτηρίζεται από αυστηρότητα και περιγράφει κατορθώματα ηρώων, ενώ στο νότο ο ήχος είναι πιο χαλαρός, ήπιος και εξαιρετικά γλυκός.

Οι ρυθμοί (με μέτρο 3/8, 5/8 και 10/8) είναι επίσης συχνοί στην αλβανική μουσική.

Τα τραγούδια ταξινομούνται ανάλογα με τη θεματολογία τους σε ηρωικά έπη, νανουρίσματα, ερωτικά τραγούδια, του γάμου, εργασιακά κ.ά. Οι θρήνοι και τα νανουρίσματα τραγουδιούνται κατεξοχήν από γυναίκες.

Τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται είναι ο **αυλός**, η **γκάιντα**, το **νταούλι** και η **λαχούτα** (μονόχορδο χορδόφωνο με δοξάρι). Στο βορρά παίζεται η **τσιφτέλια**, ένα δίχορδο αχλαδόσχημο χορδόφωνο με μακρύ λαιμό.

Λαχούτα

Ο καιρός των Τσιγγάνων

Τσότσεκ

Οι τσιγγάνοι Ρομά των Βαλκανίων διατηρούν τις ρίζες των παραδόσεων τους από τον πολιτισμό της βόρειας Ινδίας (περιοχή προέλευσής τους) και η μουσική τους έχει επηρεαστεί αρκετά από τη αυτή των Οθωμανών, λόγω της οθωμανικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια κατά τον 19ο αι.

Τα τραγούδια τους περιγράφουν την καθημερινότητά τους και εκφράζουν τα συναισθήματα τους (π.χ. πανηγυρικά ή θρηνητικά τραγούδια).

Το «τσότσεκ» (čoček) είναι ένα είδος μουσικής, που εμφανίζεται αρχικά στα Βαλκάνια, στις αρχές του 19ου αι. Πρόκειται για τις μπάντες των χάλκινων πνευστών των τσιγγάνων και τη μουσική που παίζουν αυτές. Αποτελεί κατάλοιπο από την παρουσία των οθωμανικών στρατιωτικών μπαντών στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

Οι τσιγγάνοι μουσικοί είναι διάσημοι για τη δεξιοτεχνία τους. Η μουσική τους έγινε ιδιαίτερα γνωστή πρόσφατα, λόγω της μουσικής του Σέρβου συνθέτη Γκόραν Μπρένκοβιτς (Goran Bregović). Το μουσικό αυτό ιδίωμα έχει επηρεάσει και εξακολουθεί να επηρεάζει διάφορα είδη μουσικής, όπως τη τζαζ, το φλαμένκο, το μπολερό κ.ά.
Πολλοί διάσημοι συνθέτες έχουν γράψει μουσική επηρεασμένοι από τους τσιγγάνους και πολλοί τσιγγάνοι έχουν γίνει διάσημοι μουσικοί με σημαντική καριέρα.

Ο γύρος της Ελλάδας

Λέξεις κλειδιά: ***δημοτικό τραγούδι, ρυθμός, μονοφωνία, ηπειρώτικη πολυφωνία, καλαματιανός, συρτός, καντάδα, κοντυλιές, παραδοσιακά όργανα, μικροδιαστήματα, ζυγιά, κομπανία.***

Μουσικοί ρυθμοί στην Ελλάδα

Τα δημοτικά τραγούδια στην πλειοψηφία τους εκπροσωπούνται από τα απλά μέτρα (π.χ. 2/4 κ.ά.) και έπειτα από τα μικτά μέτρα (π.χ. 7/8 κ.ά.). Η χρήση μετρικών μορφών με ποικιλία ρυθμικών σχημάτων στην εσωτερική τους σύνθεση (π.χ. 5/8, 7/8, 9/8) μαρτυρούν τη σχέση τους με τα μέτρα της αρχαίας ελληνικής προσωδίας.

Στην αρχαία Ελλάδα, η προσωδία ήταν ποσοτική (απαγγελία που έδειχνε τη διαφορά μακρών και βραχέων συλλαβών, δίνοντας σε κάθε λέξη ένα στοιχειώδες ρυθμικό σχήμα). Στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες γίνεται τονική (απλώς λέξεις με τονισμένες και άτονες συλλαβές).

Ρυθμοί όπως ο ίαμβος (υ - = ♪♩) και ο τροχαίος (- υ = ♩♪), συναντιούνται και σήμερα στην Ελλάδα αλλά και σε όλη την περιοχή της Μεσογείου και των Βαλκανίων (με υ σημειώνονται οι άτονες και με - οι τονισμένες συλλαβές). Το δημοτικό τραγούδι χρησιμοποιεί ορισμένους χορευτικούς ρυθμούς που διασώθηκαν από την αρχαιότητα.

- Ο **πεντάσημος ρυθμός** (π.χ. τσακώνικος κ.ά.) με τον χαρακτηριστικό τρίσημο στην αρχή ή στο τέλος του μέτρου, συναντιέται στην Ήπειρο και την Πελοπόννησο συνήθως με το μέτρο 5/4 για να αποδώσει χορούς με αργή χρονική αγωγή. Στα Δωδεκάνησα, την Κύπρο και τον Πόντο, όπου η χρονική αγωγή είναι ταχύτερη, αποδίδεται με το μέτρο των 5/8.

- Ο **επτάσημος ρυθμός** (π.χ. συρτός, καλαματιανός), αποτελείται από έναν τρίσημο και δύο δίσημους ή αντίστροφα και συναντιέται σε όλη την Ελλάδα. Σύμφωνα με μελέτες των καθηγητών Θρασύβουλου Γεωργιάδη και Σαμουήλ Μπω-Μποβύ (S. Baud-Bovy), ο πανελλήνιος ρυθμός 7/8 δεν είναι άλλος από το ηρωικό εξάμετρο με το οποίο απαγγέλλονταν τα ομηρικά έπη.

- Ο **εννεάσημος** (**εννιάσημος**) **ρυθμός** (π.χ. αντικρυστός, ζεϊμπέκικος), αποτελείται από έναν τρίσημο σε διάφορες θέσεις και συμπληρώνεται με δίσημους. Συναντιέται στα Δωδεκάνησα, τη Σκιάθο, τη Σαμοθράκη την Κύπρο και σε άλλα νησιά καθώς επίσης και στον Πόντο. Τα χορευτικά δημοτικά τραγούδια της ηπειρωτικής Ελλάδας σπάνια χρησιμοποιούν το μέτρο αυτό.

Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι είναι κατά βάση μονοφωνικό. Γεννήθηκε από τον ανώνυμο λαό και απευθύνεται σε αυτόν. Αναπτύχθηκε παράλληλα με τη βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική και δέχτηκε τις επιδράσεις της. Οι τρόποι της δημοτικής μουσικής έχουν μεγάλη συγγένεια με τους ήχους της βυζαντινής και αποδίδονται καλύτερα με τη βυζαντινή σημειογραφία, με εξαίρεση τις μελωδίες των συνοδευτικών οργάνων, που είναι σχεδόν αδύνατο να αποδοθούν με αυτή.

Οι περισσότεροι μελετητές διαχωρίζουν την ελληνική δημοτική μουσική σε:

- **νησιώτικη** (Θράκη, νησιά και Μικρασιατικά παράλια, Κύπρος) και
- **ηπειρωτική** (Μακεδονία, Ήπειρος, Θεσσαλία, Ρούμελη, Μοριάς):

ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ

-Χρησιμοποιούνται συνήθως δίσημοι ρυθμοί, ενώ δημοφιλή είναι και τα μέτρα 3/8 και 6/8 ή 6/4.

-Μεγαλύτερα διαστήματα.

-Συχνή η ομοιοκαταληξία και ο αυτοσχεδιασμός.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

-Πιο συχνοί είναι οι πεντάσημοι και επτάσημοι ρυθμοί.

-Χρήση κυρίως ανημιτονικών κλιμάκων[II]. Υπερτερούν τα μικρότερα διαστήματα.

-Σπάνια παρατηρούνται ομοιοκαταληξία και αυτοσχεδιασμοί (π.χ. μανιάτικα μοιρολόγια).

II. Ανημιτονικές ή ανημίτονες λέγονται οι κλίμακες που δεν έχουν ημιτόνια κατά τη διαδοχη των φθόγγων τους.

Μουσική . . . πατριδογνωσία

Εξετάζοντας τη μουσική παράδοση κάθε περιφέρειας του ελληνισμού χωριστά, προκύπτει μια σύντομη επισκόπηση του δημοτικού τραγουδιού.

ΘΡΑΚΗ

Η γενέτειρα του Ορφέα, του μεγαλύτερου μουσικού της ελληνικής μυθολογίας, έχει να μας επιδείξει απλούς και σύνθετους ρυθμούς (από δίσημους μέχρι και δωδεκάσημους σε διάφορες εκδοχές).

Οι πιο γνωστοί από αυτούς είναι τα κασάπικα σε δίσημο ρυθμό, ο ταπεινός (ή νυφιάτικος) σε τρίσημο ρυθμό, η παϊντούσκα (ή τρίπατο) σε πεντάσημο μέτρο (2+3), ο -κατεξοχήν θρακιώτικος- ζωναράδικος σε εξάσημο μέτρο (3+3), ο μαντηλάτος σε επτάσημο (2+2+3), ο συγκαθιστός (με κυκλική ή δρομική μορφή) σε εννεάσημο (2+2+2+3) και ο αντικρυστός ή καρσιλαμάς συνήθως σε εννεάσημο (2+2+2+3) και σπάνια σε αργό επτάσημο μέτρο (3+2+2). Δε λείπουν βέβαια ο πανελλήνιος συρτός, ο καλαματιανός, ο μπάλλος κ.ά.

Τα όργανα που συναντάμε στην περιοχή της Θράκης είναι η θρακική λύρα, η φλογέρα, η γκάιντα και το νταούλι. Στα παράλια κυριαρχεί η νησιώτικη ζυγιά (βιολί-λαγούτο), ενίοτε και το σαντούρι. Με τη διάδοση του κλαρίνου στη Θράκη, ο οργανικός συνδυασμός κλαρίνο-βιολί-λαγούτο-ούτι-κανονάκι και τουμπελέκι είναι συνηθέστερος. Στις παραθαλάσσιες περιοχές συχνά το σαντούρι αντικαθιστά το κανονάκι.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από ποικιλία χορών, μεγάλο μέρος των οποίων συναντούμε και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας ενώ άλλοι πάλι αποτελούν κοινό τόπο στα Βαλκάνια. Ανάμεσά τους διακρίνουμε τη γκάϊντα σε 4/4 και 2/4, τον συρτό Μακεδονίας, τον ακριτικό ή μπουφιώτικο και τον καστοριανό σε 2/4, τη γερακίνα σε 7/8, το λεβέντικο σε δωδεκάσημο μέτρο κ.ά.

Κυρίαρχη θέση στα μουσικά δρώμενα έχει ένα οργανικό συγκρότημα με μακρόχρονη ιστορία στην

ελληνική μουσική παράδοση. Πρόκειται για τη «ζυγιά» γκάιντα-νταούλι ή δύο ζουρνάδες-νταούλι.

Από το β' μισό του 19ου αιώνα, στις κατά τόπους παραδοσιακές ορχήστρες συμμετέχουν και διάφορα πνευστά, όπως το κλαρίνο, αλλά και απομεινάρια από στρατιωτικές μπάντες, που παίζουν στα πανηγύρια.

Τέτοιες μπάντες εντοπίζονται σήμερα στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας, αλλά και στη Σερβία και τη δυτική Βουλγαρία.

ΗΠΕΙΡΟΣ

Τα τραγούδια της Ηπείρου ακολουθούν σε ορισμένες περιοχές (Πωγώνι Ηπείρου και Β. Ήπειρο) τις πεντατονικές κλίμακες, ενώ πολλά από αυτά έχουν πολυφωνική μορφή. Η ηπειρώτικη πολυφωνία είναι χαρακτηριστική. Υπάρχουν ρόλοι που αλλάζουν σε κάθε περιοχή και της δίνουν το δικό της χαρακτηριστικό άκουσμα. Οι ομάδες τραγουδιστών είναι αποκλειστικά αντρικές ή γυναικείες, αλλά και μικτές.

Στους ηπειρώτικους χορούς, πέρα από τον πανελλήνιο καλαματιανό και τον συρτό, συναντά κανείς λεβέντικους χορούς όπως: η σαμαρίνα, ο ρόβας, η χαλασιά και ο γιαννιώτικος σε ρυθμό 2/4, ο φεζοδερβέναγας σε 2/4 και 4/4, ο μενούσης σε 3/4, ο ζαγορίσιος και ο βουρμπιανίτικος σε πεντάσημο μέτρο, ο τσάμικος σε εξάσημο μέτρο, ο τζουμερκιώτικος σε 7/8, ο μπεράτης σε 8/8, το φυσούνι σε μέτρο 9/8.

Όργανα με μεγάλη ιστορία, όπως η γκάιντα, ο ζουρνάς, η φλογέρα παραγκωνίζονται από το κλαρίνο, το οποίο σήμερα κυριαρχεί στην ηπειρώτικη μουσική. Μεγάλο ρόλο σε αυτήν την αλλαγή έπαιξαν οι αθίγγανοι δεξιοτέχνες οργανοπαίκτες. Παράλληλα με το κλαρίνο, εξαπλώνεται και το συγκρότημα βιολί-λαγούτο-ντέφι.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Παρά τη διαφορετική τους προέλευση οι κάτοικοι της Θεσσαλίας διατήρησαν μια κοινή διάλεκτο και παράδοση, κυρίως με χορούς στα τρία, τσάμικους (3/4), καλαματιανούς (7/8) και χορούς του γάμου. Στη νότια ορεινή Θεσσαλία, ένα είδος αργού τσάμικου με βαριές κινήσεις μαρτυρά σαφείς ηπειρώτικες επιδράσεις, ενώ ορισμένες περιοχές παρουσιάζουν ομοιότητες με ρυθμικούς, μουσικούς και χορευτικούς τύπους του Αιγαίου και της Μακεδονίας.

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ-ΡΟΥΜΕΛΗ

Εδώ παρατηρούνται σε πολλές περιπτώσεις ομοιότητες στο ύφος των χορευτικών ιδιωμάτων με αυτά της Ηπείρου. Βασικός χορός θεωρείται ο τσάμικος (3/4), «ο χορός του μερακλή» όπως λέγεται, ο οποίος καταξιώνει αυτόν που τον χορεύει στην τοπική κοινωνία.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ (ΜΟΡΙΑΣ)

Παρά τη μακραίωνη ιστορία της Πελοποννήσου, μόνο ένας μικρός αριθμός παραδοσιακών χορών ξεχωρίζει. Ανάμεσά τους ο αραχωβίτικος, ο τσακώνικος (5/4) και ο καλαματιανός (7/8).

ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ

Επικρατέστεροι είναι οι ρυθμοί σε δίσημα μέτρα (μπάλλος) που αποδίδονται ζωηρά και εύθυμα και οι ρυθμοί σε εννεάσημα μέτρα (καρσιλαμάδες ή ζεϊμπέκικα) που αποδίδονται βαριά και αργά.

ΕΠΤΑΝΗΣΑ

Η επίδραση της ευρωπαϊκής μουσικής στα Επτάνησα είναι τέτοια, που το δημοτικό τραγούδι είτε ξεχάστηκε, είτε εξελίχθηκε σε τρίφωνη ή τετράφωνη *καντάδα* συνδυάζοντας τη δυτική μελωδία με τον επτανήσιο λόγο. Η πολυφωνία στην περιοχή αυτή είναι διαφορετική, αφού ακούγονται «ευρωπαϊκές» συγχορδίες.

Η νοσταλγική μελωδία της καντάδας με κεντρικό θέμα την αγάπη, γεννιέται στην Κεφαλλονιά πιθανόν στις αρχές του 19ου αιώνα και γρήγορα εξαπλώνεται στα άλλα Ιόνια νησιά και έπειτα στην ηπειρωτική Ελλάδα. Η επτανησιακή καντάδα συνήθως συνοδεύεται από κιθάρα ή μαντολίνο ή και άλλα όργανα.

Χαρακτηριστικοί χοροί στα Επτάνησα είναι ο συρτός σε 2/4, ο διαβατικός σε 3/4, ο γιαργητός σε 9/8 με αλλαγή σε 7/8 και γενικά χοροί διμερείς, με το πρώτο μέρος τους δοσμένο σε 4/8 και το δεύτερο στα 2/4 και σε γρηγορότερο τέμπο.

ΚΡΗΤΗ

Η περιοχή της Κρήτης είναι γνωστή για τις μαντινάδες της. Η μαντινάδα συνδέεται με όλα τα σημαντικά και επίκαιρα γεγονότα του δημόσιου και ιδιωτικού βίου. Τραγουδιέται πάνω στις «κοντυλιές», μελωδίες που παίζονται στη λύρα ή το βιολί με τη συνοδεία λαγούτου ή κιθάρας.

Οι «κοντυλιές» δεν συνοδεύονται από καθορισμένους στίχους τραγουδιών, όπως συμβαίνει με τα δημοτικά τραγούδια. Στολίζονται με αυτοσχεδιασμούς και χαρακτηρίζονται από εντυπωσιακές εναλλαγές από κλίμακα σε κλίμακα, ανάλογα με τη δεξιοτεχνία του εκτελεστή.

Πέρα από τις χαρακτηριστικές «κοντυλιές», στην Κρήτη συναντάμε γνωστούς παραδοσιακούς χορούς όπως ο συρτός ή χανιώτικος και ο πεντοζάλης σε 2/4, ο πηδηχτός ή καστρινός ή μαλεβιζιώτης σε 2/4, ο σιγανός και η σούστα.

Όργανα που συνοδεύουν τους χορούς αυτούς είναι η κρητική λύρα που υποστηρίζεται από λαγούτο και νταούλι.

ΠΟΝΤΟΣ

Οι Έλληνες του Πόντου, διατηρούν ζωντανά τα έθιμα και τη μουσική τους περισσότερο από κάθε άλλη ομάδα προσφύγων. Η μεγάλη ποικιλία των χορών τους οφείλεται στην ιδιαιτερότητα της γεωμορφολογίας του Πόντου. Ο αριθμός τους υπερβαίνει τους 57 και είναι στην πλειοψηφία τους κυκλικοί. Όπως και στους αρχαίους κυκλικούς χορούς, χαρακτηριστική είναι η έλλειψη «κορυφαίου». Οι βασικοί όμως χοροί του ποντιακού τραγουδιού είναι δύο: το τικ σε πεντάσημο ρυθμό (5/8) και ο ομάλ σε εννεάσημο (9/8). Εξίσου διαδεδομένοι είναι η σέρρα (πυρρίχιος), το διπάτ κ.ά.

Το πιο διαδεδομένο μουσικό όργανο των Ποντίων είναι η λύρα (κεμεντζές). Άλλα όργανα που χρησιμοποιούνται είναι ο ζουρνάς, το αγγείο ή τουλούμ (άσκαυλος) και το νταούλι, που λόγω της μεγάλης ηχητικής τους έντασης προτιμούνταν για παίξιμο σε ανοιχτούς χώρους. Στις περιπτώσεις που έλειπαν τα παραπάνω όργανα, χρησιμοποιούσαν μία ή περισσότερες λύρες ταυτόχρονα. Στην περιοχή της Κερασούντας όμως, η ορχήστρα διαφέρει από τις υπόλοιπες ποντιακές, αφού συχνά χρησιμοποιεί βιολί αντί λύρας, ούτι, κανονάκι κ.ά.

Με βιολί σαντουροβιόλι

ΓΚΑΪΝΤΑ

Κατασκευή: Η γκάιντα φτιάχνεται συνήθως από τον ίδιο τον εκτελεστή, σε διάφορα μεγέθη και αποτελείται από:

α) τον **ασκό**, από προβιά κατσικιού
β) το **επιστόμιο**, από ξύλο, κόκαλο, ή καλάμι. Από αυτό ο εκτελεστής φυσάει και γεμίζει το ασκί με αέρα
γ) τα μέρη (**άκρα**) του ασκού, από ξύλο ή κόκκαλο
δ) το μεγάλο σωλήνα (**ισοκράτη** ή **μπάσο**). Φτιάχνεται από ξύλο, δεν έχει τρύπες και δίνει μόνο ένα φθόγγο.
ε) το μικρό σωλήνα (**γκαϊτανίτσα**), με επτά και μία πίσω τρύπες ή έξι και μία, σε ίση απόσταση, όχι όμως με τις ίδιες διαστάσεις.

Τεχνική: Η πίεση του αέρα στα γλωσσίδια γίνεται με το σφίξιμο του ασκού που κάνει ο μουσικός με το αριστερό του μπράτσο. Όταν σταματήσει προσωρινά το φύσημα, για να μην ελαττωθεί η πίεση του αέρα πιέζει περισσότερο το ασκί με το αριστερό μπράτσο του και την πίεση αυτή τη χαλαρώνει, μόλις αρχίσει και πάλι να φυσάει. Ο μακρύς αυλός κρατιέται συνήθως κάτω από τη μασχάλη ή ακουμπάει πάνω στον ώμο ή στο μπράτσο. Σπάνια κρέμεται.

ΤΣΑΜΠΟΥΝΑ

Κατασκευή: Η τσαμπούνα αποτελείται από:

α) το **ασκί**, από δέρμα κατσίκας.
β) το **επιστόμιο**, από καλάμι, διάφορα ξύλα ή κόκαλο.
γ) τη συσκευή παραγωγής ήχου. Αυτή αποτελείται από μια αυλακωτή ξύλινη βάση που καταλήγει σε χοάνη. Μέσα σε αυτή τη θήκη είναι προσαρμοσμένοι με κερί δύο καλαμένιοι αυλοί με μονό γλωσσίδι.

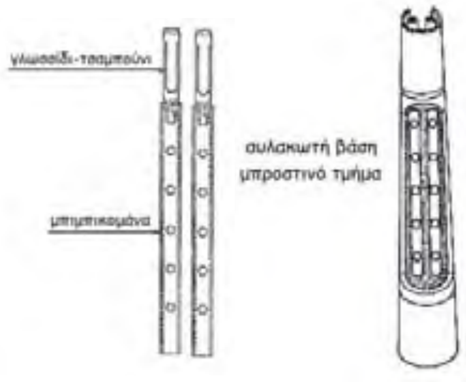

ΣΥΓΚΡΙΣΗ
ΓΚΑΪΝΤΑΣ – ΤΣΑΜΠΟΥΝΑΣ

ΓΚΑΪΝΤΑ	ΤΣΑΜΠΟΥΝΑ
1. Παίζεται σε Μακεδονία και Θράκη.	1. Παίζεται κυρίως στα νησιά.
2. Αποτελείται από πέντε μέρη (ασκό, επιστόμιο, άκρα, ισοκράτη, γκαϊτανίτσα).	2. Αποτελείται από τρία μέρη (ασκό, επιστόμιο, συσκευή παραγωγής ήχου).
3. Το επιστόμιο και οι αυλοί προσαρμόζονται σε βάσεις μόνιμα δεμένες στον ασκό, τα άκρα.	3. Το επιστόμιο και η αυλακωτή βάση δένονται κατευθείαν στον ασκό.
4. Έχει ισοκράτη.	4. Δεν έχει ισοκράτη.
5. Ένας σωλήνας για τη μελωδία, με επτά τρύπες μπροστά και μία πίσω, ή έξι μπροστά και μία πίσω. Οι τρύπες δεν έχουν τις ίδιες διαστάσεις.	5. Δύο σωλήνες για τη μελωδία σε αυλακωτή θήκη, με πέντε τρύπες ο ένας και πέντε ο άλλος, ή πέντε ο ένας και μία ο άλλος. Οι τρύπες έχουν την ίδια διάμετρο.

ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΥΡΑ

Κατασκευή: Η λύρα έχει κοντό χέρι χωρίς μπερντέδες, τρία κλειδιά και τρεις μονές χορδές. Παίζεται με δοξάρι και συνήθως φτιάχνεται από τον ίδιο τον οργανοπαίχτη σε διάφορα μεγέθη.
Το δοξάρι ήταν παλιότερα κυρτό, ενώ σήμερα χρησιμοποιείται κυρίως δοξάρι βιολιού.

Τεχνική: Η μελωδία παίζεται συνήθως στην πρώτη, υψηλότερη χορδή. Συχνά όμως στο παίξιμο ο εκτελεστής, τρίβει με το δοξάρι παράλληλα και τη δεύτερη ή και την τρίτη χορδή μαζί, κρατώντας έτσι ένα ίσο.

Όταν ο λυράρης κάθεται, η λύρα παίζεται ακουμπισμένη πάνω στον αριστερό μηρό ή ανάμεσα στα πόδια. Όταν παίζει όρθιος, ακουμπάει τη λύρα στο στήθος του, ενώ παλαιότερα τη στήριζε στη ζώνη της παραδοσιακής φορεσιάς.

Μπερντέδες: κινητά τάστα από νάιλον. Η μετακίνησή τους βοηθά στην περίπτωση που το όργανο σκεβρώσει, αλλά κυρίως στο σχηματισμό των διαστημάτων της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής.

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΥΡΑ

Κατασκευή: Ο κεμεντζές είναι η λύρα που παίζουν οι Έλληνες του Πόντου και της Καππαδοκίας. Οι χορδές της είναι τρεις μεταλλικές, ή δύο μεταλλικές και μια εντέρινη.

Τεχνική: Όταν ο κεμεντζετζής παίζει όρθιος, το όργανο στηρίζεται στον αντίχειρα και το δείκτη του αριστερού χεριού, που ακουμπάει στην κεφαλή του οργάνου.
Η μελωδία παίζεται κυρίως στις δύο υψηλότερες χορδές.
Στο ύπαιθρο, όπου ο σχετικά αδύνατος ήχος του δεν ακούγεται πολύ, παίζουν δύο ή τρεις μαζί ή με νταούλι. Ο κεμεντζετζής σε αυτήν την περίπτωση βρίσκεται σε διαρκή κίνηση, παρακολουθεί τους χορευτές με βηματισμούς στο ρυθμό του χορού, ενώ παράλληλα τους προτρέπει με συλλαβές, λέξεις ή φράσεις.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ
ΚΡΗΤΙΚΗΣ - ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΛΥΡΑΣ

ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΥΡΑ	ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΥΡΑ
1. Αχλαδόσχημο ηχείο.	1. Φιαλόσχημο ηχείο.
2. Κλειδιά τοποθετημένα από πίσω προς τα εμπρός.	2. Κλειδιά τοποθετημένα από εμπρός προς τα πίσω.
3. Δύο ημικυκλικές τρύπες στο καπάκι (τα μάτια) για την ενίσχυση της έντασης.	3. Δυο μακρόστενες τρύπες στο καπάκι (τα ρωθώνια) και τέσσερις τρύπες, δύο σε κάθε πλευρά (τα τρυπία) για ένταση.
4. Τρία κλειδιά (τα στριφτάρια).	4. Τρία κλειδιά (τα ωτία).
5. Μία ψηλότερα κουρντισμένη χορδή (καντίνι, ή τέλι), η μεσαία (μεσιανή) και η χαμηλότερη (βουργάρα ή μπάσα).	5. Δύο χορδές ψηλότερα κουρντισμένες (ζιλλ, μεσαία) και μία χαμηλότερα (χαμπά).
6. Παλαιότερα το δοξάρι είχε κρεμασμένα στο ξύλο του τα γερακοκούδουνα ή λυραροκούδουνα για ρυθμική συνοδεία.	6. Δοξάρι χωρίς γερακοκούδουνα.
7. Οι χορδές πιέζονται με το νύχι, που ακουμπάει από τα πλάγια τη χορδή.	7. Οι χορδές πιέζονται με την ψίχα των δαχτύλων.
8. Κουρδίζεται κατά πέμπτες καθαρές.	8. Κουρδίζεται κατά τέταρτες καθαρές.

ΛΑΓΟΥΤΟ (ΛΑΟΥΤΟ)

Ντούγες: λεπτά φύλλα ξύλου που σχηματίζουν τη σκάφη.

Προέλευση: Το λαγούτο αποτελεί σύνθεση στοιχείων από την αρχαιοελληνική πανδούρα (μακρύ χέρι) και το αραβικό ούτι (μεγάλο αχλαδόσχημο ηχείο).

Κατασκευή: Οι διαστάσεις του οργάνου κυμαίνονται ανάλογα με τα καλούπια του κατασκευαστή.

- Η **σκάφη** αποτελείται από είκοσι τρεις, συχνά και λιγότερες ντούγες.

- Το **χέρι** γίνεται από μονοκόμματο ξύλο. Οι έντεκα κινητοί μπερντέδες και σε συνέχειά τους τα καλαμάκια, τοποθετούνται κατά ημιτόνια.

- Το **καπάκι** είναι ελαφρά κυρτωμένο για να αντέχει στην πίεση των χορδών.

Τεχνική: Ο εκτελεστής λέγεται και μπασαδόρος ή πασαδόρος. Κρατάει την πένα με τον αντίχειρα και το δείκτη και την περνά ανάμεσα στο δείκτη και το μέσο. Ο καλός μουσικός παίζει με χαλαρό καρπό για να μην κουράζεται και παράγει σκληρό ήχο.

ΟΥΤΙ

Προέλευση: Το ούτι ήταν πολύ διαδεδομένο στη Μ. Ασία. Οι εκτελεστές του ερμηνεύουν ειδικότερα την ανατολική μουσική (ταξίμια, ανατολίτικους χορούς, κ.α.). Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή το ’22, χρησιμοποιήθηκε περισσότερο και στον ελλαδικό χώρο.

Κατασκευή: Η κατασκευή της σκάφης γίνεται όπως στο λαγούτο με τη διαφορά ότι οι ντούγες μπορεί να είναι δεκαεπτά, δεκαεννιά, είκοσι μία, ή είκοσι τρεις.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ
ΛΑΓΟΥΤΟ – ΟΥΤΙ

ΛΑΓΟΥΤΟ	ΟΥΤΙ
1. Μικρότερο ηχείο.	1. Μεγαλύτερο ηχείο.
2. Μακρύ και στενό χέρι.	2. Κοντό και φαρδύ χέρι.
3. Η κεφαλή είναι σχεδόν στην ίδια ευθεία με το χέρι.	3. Η κεφαλή σχεδόν σε ορθή γωνία με το χέρι.
4. Κινητοί μπερντέδες και οκτώ καλαμάκια.	4. Χωρίς μπερντέδες.
5. Οκτώ χορδές (τέσσερις διπλές).	5. Δέκα έως έντεκα χορδές (πέντε διπλές και μία μονή).
6. Κουρδίζεται κατά πέμπτες.	6. Κουρδίζεται σε τέταρτες και έναν τόνο.
7. Πένα από φτερό αρπακτικού πουλιού.	7. Πένα από κέρατο βοδιού ή πλαστική ύλη.

ΣΑΝΤΟΥΡΙ

Κατασκευή: Έχει περίπου εκατό μεταλλικές χορδές, οι οποίες δένονται σε μικρά ακέφαλα καρφιά στο αριστερό τμήμα του οργάνου. Οι χορδές για να διατηρούν σταθερή απόσταση από το καπάκι, ακουμπούν δεξιά και αριστερά σε μικρούς μεταλλικούς κυλίνδρους, τα μαξιλάρια.

Τεχνική: Παίζεται πάνω στα πόδια του οργανοπαίχτη, ή ακουμπισμένο πάνω σε ένα ειδικά κατασκευασμένο τραπέζι, ή κρεμασμένο στο λαιμό του εκτελεστή. Ο ήχος του είναι αρκετά δυνατός και παράγεται με το χτύπημα των χορδών. Οι μπαγκέτες κρατιούνται με τη βοήθεια του αντίχειρα, ανάμεσα στο δείκτη και το μεσαίο δάχτυλο και το παίξιμο γίνεται κυρίως με τον καρπό. Το σαντούρι μπορεί να παράγει μια μεγάλη ποικιλία σε ηχητικές αποχρώσεις, μελωδικά στολίδια και ρυθμικά σχήματα.

Προέλευση: Διαδόθηκε από τους Έλληνες της Μ. Ασίας, της Πόλης και της Σμύρνης. Εμφανίζεται στο χώρο του Αιγαίου κατά τα χρόνια της τουρκοκρατίας, ωστόσο παιζόταν στην Ελλάδα και πριν το 1922, σε περιορισμένη όμως κλίμακα.

ΚΑΝΟΝΑΚΙ

Κατασκευή: Στην αριστερή πλευρά, συνήθως υπάρχουν τα **μανταλάκια**, ένα είδος κινητών καβαλάρηδων που υψώνουν ή χαμηλώνουν το ύψος των φθόγγων κατά ένα τέταρτο του τόνου.

Τεχνική: Ο εκτελεστής:
- παίζει στο κέντρο του οργάνου, όταν θέλει να παράγει γλυκό ήχο (τεχνική που συνιστάται για Οθωμανική, Περσική και Βυζαντινή μουσική).
- παίζει στα σημεία κοντά στη γέφυρα και τα μανταλάκια, όταν θέλει να παράγει πιο λαμπρό ήχο.
- συνδυάζει τους δύο παραπάνω τρόπους.

Προέλευση: Ήρθε από τους Άραβες στην Ευρώπη. Στην Ελλάδα μεταφέρθηκε από τη Μ. Ασία μετά το 1922.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ
ΣΑΝΤΟΥΡΙ-ΚΑΝΟΝΑΚΙ

ΣΑΝΤΟΥΡΙ	ΚΑΝΟΝΑΚΙ
1. Σχήμα τραπεζίου ισοσκελούς.	1. Σχήμα ορθογώνιου τραπεζίου.
2. Μεγαλύτερο πλάτος (50-60 εκ.).	2. Μικρότερο πλάτος (40-50 εκ.).
3. Τρεις έως πέντε μεταλλικές χορδές για κάθε φθόγγο.	3. Τρεις χορδές εντέρινες ή από πλαστική ύλη για κάθε φθόγγο.
4. Διάσπαρτοι καβαλάρηδες (κολονάκια ή γέφυρες), στο καπάκι.	4. Ενιαίος καβαλάρης στη δεξιά πλευρά.
5. Δύο στρογγυλές τρύπες για την ενίσχυση της έντασης.	5. Μία ή περισσότερες στρογγυλές ή αυγόσχημες τρύπες για την ενίσχυση της έντασης.
6. Μεταλλικά κλειδιά στο δεξί τμήμα.	6. Ξύλινα κλειδιά και μανταλάκια στο αριστερό τμήμα.
7. Παίζεται με μπαγκέτες τυλιγμένες στην άκρη με μαλακό υλικό.	7.Παίζεται με πένες προσαρμοσμένες σε μεταλλικές δακτυλήθρες.

ΖΟΥΡΝΑΣ

Κατασκευή: Ο ζουρνάς αποτελείται από:

- Το **σωλήνα** του ζουρνά με επτά μπροστά και μία πίσω τρύπες, που καταλήγει σε χοάνη. Στο κάτω μέρος του πχείου υπάρχουν και άλλες τρύπες που όμως δεν παίζονται.
- Το **φάσουλα** ή **κλέφτη**, που προσαρμόζεται στο επάνω μέρος του σωλήνα.
- Το **κανέλι**, που εφαρμόζεται στο πάνω μέρος του φάσουλα.
- Τη **φούρλα**, μια ροδέλα από την οποία περνάει το κανέλι
- Το **διπλό γλωσσίδι** ή **τσαμπούνι**, που δένεται στο κανέλι.

Τεχνική: Οι καλοί οργανοπαίκτες εφαρμόζουν την τεχνική της «κυκλικής αναπνοής», χρησιμοποιούν δηλαδή τη στοματική τους κοιλότητα σαν αποθήκη αέρα που εξακολουθεί να τροφοδοτεί το όργανο, ενώ αυτοί εισπνέουν από τη μύτη. Έτσι ο ήχος του ζουρνά δε διακόπτεται. Όταν παίζουν δύο ζουρνάδες μαζί, ο εκτελεστής που παίζει τη μελωδία λέγεται μάστορας ή πριμαδόρος και αυτός που κρατά το ίσο, μπασαδόρος ή πασαδόρος.

ΚΛΑΡΙΝΟ

Προέλευση: Το κλαρίνο έχει τη μεγαλύτερη έκταση από όλα τα πνευστά. Στον ελλαδικό χώρο εμφανίζεται γύρω στα 1835 στην Ήπειρο και τη Δυτική Μακεδονία, από όπου και διαδόθηκε στην υπόλοιπη χώρα.

Τεχνική: Ο λαϊκός μουσικός χρησιμοποιεί διαφορετική τεχνική από αυτή του δυτικού κλαρινέτου και προσαρμόζει το παίξιμό του στις ιδιομορφίες του τοπικού κάθε φορά μουσικού ιδιώματος. Σημαντικό ρόλο παίζει ο τρόπος με τον οποίο ο εκτελεστής διοχετεύει τον αέρα στο όργανο και αποδίδει τα μικροδιαστήματα των παραδοσιακών κλιμάκων και τα χαρακτηριστικά «γκλισάντι» του λαϊκού ύφους. Τα στολίδια δεξιοτεχνίας μοιάζουν με αυτά της δυτικής μουσικής και τα μελίσματα είναι στην ουσία αναλύσεις της απλής μελωδίας σε άλλες πολυπλοκότερες.

> **Γκλισάντο**, *πληθ. γκλισάντι (glissando): γρήγορη ακολουθία (γλίστρημα) φθόγγων προς τα πάνω ή προς τα κάτω.*

ΒΙΟΛΙ

Ιστορία: Στην Ελλάδα, η λέξη βιολί συναντιέται για πρώτη φορά σε κείμενο του 17ου αι., ενώ συχνά αναφέρεται στα δημοτικά τραγούδια.

Τεχνική: Το λαϊκό βιολί κουρδίζεται κατά πέμπτες ή «αλα φράγκα» (σολ-ρε-λα-μι).
Κουρδίζεται όμως και «αλά τούρκα», δηλαδή (σολ-ρε-λα-ρε).
Ο λαϊκός βιολιστής ακουμπάει το βιολί στον ώμο του, στηρίζοντάς το στον καρπό του αριστερού χεριού του και την παλάμη του χωρίς να το πιέζει στο σαγόνι. Δε χρησιμοποιεί όλο το δοξάρι αλλά μέρος του.

Μερικές φορές πάνω στο κέφι, χτυπάει το πίσω μέρος του ηχείου με το δοξάρι του, χρησιμοποιώντας το βιολί και σαν ρυθμικό όργανο.

ΝΤΑΟΥΛΙ

Κατασκευή: Το νταούλι φτιάχνεται σε διάφορα μεγέθη. Παλιά χρησιμοποιούνταν δέρμα γίδας, ενώ σήμερα κατεργασμένα δέρματα εμπορίου. Σε ένα καλό νταούλι, η μία βάση είναι λίγο μεγαλύτερη από την άλλη και το δέρμα της πιο χοντρό, ώστε να δίνει βαθύτερο ήχο.

Τεχνική: Παίζεται με δύο βέργες από ξύλο, τα νταουλόξυλα ή νταουλόβεργες. Το ξύλο του αριστερού χεριού είναι πολύ λεπτό και ελαφρύ και λέγεται βέργα ή βίτσα. Χτυπά τη λεπτή δερμάτινη επιφάνεια και δίνει τους αδύνατους χρόνους. Το ξύλο του δεξιού χεριού είναι χοντρότερο και βαρύτερο και λέγεται κόπανος. Χτυπά τη χοντρότερη επιφάνεια και δίνει τους ισχυρούς χρόνους.

Στα νησιά, το μικρό νταούλι που συνοδεύει την τσαμπούνα ή το βιολί, λέγεται τουμπί και παίζεται κρατημένο κάτω από τη μασχάλη ή πάνω στον αριστερό μηρό, με τον εκτελεστή να χτυπάει πάντα στη μία δερμάτινη επιφάνεια με δυο ίδιες βέργες, τα τουμπόξυλα.

Ζυγιές και κομπανίες

Τα ελληνικά παραδοσιακά όργανα χρησιμοποιούνται σε διάφορους συνδυασμούς, που με τον καιρό καθιερώθηκαν ως οργανικά συγκροτήματα (ζυγιές και κομπανίες), χαρακτηριστικά της μουσικής ζωής σε ορισμένες περιοχές.

Ζυγιά

Η *ζυγιά* είναι ένα σύνολο δύο ή τριών οργάνων, από τα οποία ένα ή δύο είναι μελωδικά και ένα ρυθμικό. Συνήθως αποτελείται από όργανα που φτιάχνει ο ίδιος ο μουσικός.
Τα όργανα αυτά είναι ιδανικά για ανοιχτούς χώρους, καθώς έχουν κατά κανόνα οξύ και διαπεραστικό ηχόχρωμα.

Οι πιο χαρακτηριστικές ζυγιές είναι:

Γκάιντα-Νταχαρές
Παίζεται στη Μακεδονία. Η γκάιντα παίζει τη μελωδία και ο νταχαρές τη ρυθμική συνοδεία. Στη Μακεδονία επίσης είναι χαρακτηριστικός και ο συνδυασμός **λύρα-νταχαρές**.

Τσαμπούνα-Τουμπί
Παίζεται στις Κυκλάδες και στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου (Χίος-Ικαρία κ.α.). Η τσαμπούνα παίζει τη μελωδία και το τουμπί τη ρυθμική συνοδεία.

Ζουρνάδες-Νταούλι
Τη συναντάμε χαρακτηριστικά στην ηπειρωτική Ελλάδα, με τον ένα ζουρνά να παίζει τη μελωδία και τον άλλο να κρατά το ίσο. Σε περιοχές όπως η Ρούμελη και η Πελοπόννησος χρησιμοποιούνται δύο μικροί ζουρνάδες με ένα μικρό σχετικά νταούλι, ενώ στη Βόρειο Ελλάδα οι ζουρνάδες είναι μεγαλύτεροι.

Λύρα-Νταούλι
Παίζεται κυρίως στη βόρειο Ελλάδα, από τους πρόσφυγες της ανατολικής Θράκης. Είναι συνδεδεμένη με πανάρχαια δρώμενα, όπως τα αναστενάρια.

Λύρα-Τουμπί
Παίζεται κυρίως στα νησιά του Αιγαίου και την ανατολική Κρήτη.

Λύρα-Λαγούτο (Λαούτο)
Τη συναντάμε κυρίως στην Κρήτη και τα Δωδεκάνησα (Κάσος-Κάρπαθος). Το λαγούτο μπήκε στη ζυγιά στις αρχές του 20ου αιώνα.

Βιολί-Λαγούτο
Η πιο χαρακτηριστική ζυγιά της νησιώτικης Ελλάδας. Το βιολί από το 17ο αιώνα εκτοπίζει όργανα, όπως η λύρα και η τσαμπούνα ενώ το λαγούτο συνοδεύει ρυθμικά και αρμονικά (ίσο), αντί για τα όργανα τουμπί και ταμπουρά.

Βιολί-Λαγούτο-Σαντούρι
Παίζεται στη θαλασσινή Ελλάδα. Το σαντούρι παίζει μελωδικά αλλά και συνοδευτικά μέρη. Χρησιμοποιήθηκε ευρύτερα μετά τη μικρασιατική καταστροφή.

Κομπανία

Η **κομπανία** είναι ένα οργανικό συγκρότημα που αποτελείται βασικά από τα όργανα **κλαρίνο-βιολί-λαγούτο** (με το κλαρίνο να έχει τον κύριο ρόλο) και συχνά ένα **κρουστό** (ντέφι, τουμπελέκι, ή και νταούλι).
Τη συναντάμε κυρίως στη ηπειρωτική Ελλάδα, όπου σιγά-σιγά αντικαθιστά τη ζυγιά ζουρνάς-νταούλι. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή στα όργανα αυτά προστίθεται και το **σαντούρι**.
Για την κατασκευή των οργάνων της κομπανίας απαιτούνται εξειδικευμένα εργαστήρια και τεχνίτες. Τα όργανα αυτά είναι ιδανικά για κλειστούς χώρους καθώς έχουν μαλακό ηχόχρωμα.

Α
Αερόφωνα, 7, 10
Αλμπένιθ, 58
Αντιφωνία, 47

Γ
Γκλισάντο, 78

Δ
Δημοτικό τραγούδι, 65, 66, 67, 70

Ε
Εθνομουσικολογία, 7-8
Ετεροφωνία, 30

Ζ
Ζυγιά, 68, 80-81

Ι
Ιδιόφωνα, 7, 10
Ινδουστανική μουσική, 19-20
Ισοκράτημα, 19, 22, 23, 45, 48, 49, 62

Κ
Καλαματιανός, 65, 66, 68, 70
Καντάδα, 65, 72
Καρνατική μουσική, 19, 20, 21, 23
Κομπανία, 65, 82-83
Κοντσέρτο, 54, 55
Κοντυλιές, 71

Μ
Μεμβρανόφωνα, 7, 10
Μενουέτο, 55
Μετατόνιση, 48
Μικροδιαστήματα, 65, 78
Μονοφωνία, 30
Μοντεβέρντι, 61
Μότσαρτ, 50-51
Μπερντέδες, 73, 76
Μπετόβεν, 50, 52-53
Μποσανόβα, 41

Ν
Ντε Φάλλα, 58
Ντούγες, 76

Ο
Όπερα, 19, 28-29, 45, 50-51, 53, 56, 61
Ορατόριο, 50, 54

Π
Πεντατονικές, 27, 48, 69
Πιατσόλα, 43
Πολυρρυθμία, 11, 14
Πολυφωνία, 11, 15, 38, 50, 62-63, 69-70

Ρ
Ράγκα, 19, 20, 21, 22, 23
Ρετσιτατίβο, 29, 31, 54, 56
Ροντό, 11, 15

Σ
Σάμπα, 40-41
Στροφικά τραγούδια, 45, 46
Συγκοπή, 33, 36
Συμφωνία, 50, 53-55
Συρτός, 65, 66, 70-71

Τ
Τάλα, 21, 20, 21, 22, 23
Τάνγκο, 33, 43, 44
Ταραντέλα, 60
Τρίτονο, 38

Φ
Φαλτσέτο, 27, 33, 38
Φλαμένκο, 54, 57-58, 64

Χ
Χορδόφωνα, 7, 10
Χορνμπόστελ-Ζαξ, 9-10

W
WOMAD, 8

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α′).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδή-ποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.